

بازارشناسی: بلاروس

میرعبدا... حسینی

(عضو هیات علمی و پژوهشگر موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی)

مقدمه

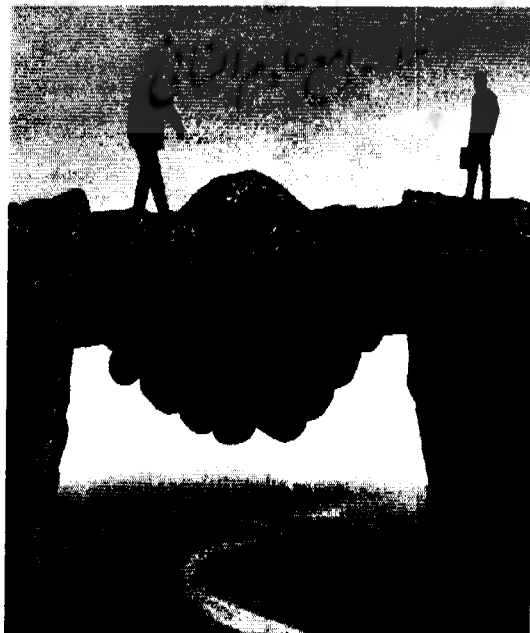
کشاورزی بیشتر به تولید خوراک برای گاوهای گوشتی، و طیور می‌پردازد. گیاه کتان برای صادرات و صنعت پارچه بافی محلی کشت می‌شود. جنگل‌های وسیع، صنایع مهم چوب و کاغذسازی را تغذیه می‌کند. بلاروس به تجارت با دیگر جماهیر شوروی سابق شدیداً وابسته است و از آن‌ها مواد اولیه برای صنایع وارد می‌کند و به آن‌ها به صورت بازار برای کالاهای صنعتی متکی است. این کشور در گذار از اقتصاد دولتی به نظام بازار با چالش‌هایی مواجه بوده و در این خصوص، از جانب نهادهای بین‌المللی تجاری، مالی و پولی رهنمودهایی شده است.

با اینکه بلاروس مانند همسایگان شمالی ایران از جماهیر CIS است، ولی نبود مرز مشترک و دوری نسبی راه، تعداد تجار و بازرگانان ایرانی مقیم این کشور به مراتب کمتر از کشورهای CIS است. همچنین عدم شناخت بازرگانان از این کشور باعث کاهش روابط اقتصادی و مبادلات تجاری شده است.

در مقاله حاضر، سعی بر آن است

بلاروس (در زبان بلاروسی: Беларусь تلفظ: بلاروس، نام قدیمتر: Белоруссия تلفظ: ب-لُروسِیا) کشوری است که در شرق اروپا واقع است. پایتخت آن مینسک است. این کشور از زمین‌های کم ارتفاع پوشیده از آوار یخچالی در شمال، رشته کوه‌ها و تختال‌های حاصلخیز و پر آب در مرکز و مانداب‌های پست پریپیت در جنوب و شرق شکل گرفته است. تنوع دمایی در این کشور بدلیل نزدیکی دریای بالتیک تعدیل می‌یابد. زمستان بلاروس معتدل‌تر از زمستان بخش اروپایی روسیه است.

در میان جماهیر شوروی سابق، بلاروس بالاترین سطح زندگی را دارد. بلاروس از قیل از فروپاشی شوروی، بنیان صنعتی قوی و توسعه یافته‌ای داشته و دارد. صنایع سنگین، شیمیایی، کودسازی، پالایش نفت و الیاف مصنوعی به صورت بخشی از اقتصاد دولتی شوروی ایجاد شد. مضاف بر آن، بخش کشاورزی این کشور نیز اهمیت خاصی دارد. بخش

جدول (۱): روندهای جمعیتی بلاروس در مقاطع ۱۹۷۵، ۲۰۰۴ و ۲۰۱۵

شرح	وسعت (۱۰۰۰ Km ²)	تراکم			نرخ رشد سالانه جمعیت (%)	
		۲۰۰۴	۱۹۷۵	جمعیت (میلیون نفر)	۲۰۰۴	۱۹۷۵-۲۰۰۴
جهان	۱۳۶۰۲۶/۲	۴۷	۴۰۷۳/۷	۶۳۸۹/۲	۷۲۱۹/۴	۱/۶
در حال توسعه	۸۰۸۲۸/۵	۶۳	۲۹۶۷/۱	۵۰۹۳/۶	۵۸۸۵/۶	۱/۹
ج.ا. ایران	۱۶۴۸/۲	۴۲	۳۳/۳	۶۸/۸	۷۹/۹	۲/۵
جمهوری بلاروس	۲۰۷/۶	۴۷	۹/۴	۹/۸	۹/۲	۰/۲

Source: UNDP, Human Development Report 2006, Human Development Indicators, 2006, pp: 297-300

جدول (۲): شاخص توسعه انسانی بلاروس و اجزای آن

شرح	شاخص توسعه انسانی		امید به زندگی (سال)	نرخ باسوادی بزرگسالان %	GDP (PPP\$)	تفاوت رتبه رتبه GDP سرانه
	رتبه	ارزش				
جهان	۲۰۰۴	۲۰۰۴	۶۷/۳	۲۰۰۴	۲۰۰۴	۲۰۰۴
ج.ا. ایران	۹۶	۰/۷۴۶	۷۰/۷	۷۷	۷۵۲۵	-۲۴
جمهوری بلاروس	۶۷	۰/۷۹۳	۶۸/۲	۹۹/۶	۶۹۷۰	۱۲

Source: UNDP, Human Development Report 2006, Human Development Indicators, 2006, pp: 283-287

که اقتصاد و تجارت بلاروس و جایگاه منطقه‌ای و جهانی آن کشور و قوت و ضعف‌های اقتصاد و تجارت آن مورد مطالعه قرار گیرد. سپس روابط و مبادلات تجاری ایران با جمهوری بلاروس ترسیم و آنگاه اهم زمینه‌های توسعه مناسبات اقتصادی و ارتقای مبادلات تجاری میان ایران و بلاروس ارایه می‌شود. گزارش حاضر با پیشنهادهای و ملاحظات تکمیلی پایان می‌یابد.

اندازه جمعیت بازیگر مهمی به حساب نمی‌آید و وزن مهمی در میان دیگر کشورهای منطقه اروپای شرقی و CIS ندارد. برآورد می‌شود جمعیت بلاروس در سال ۲۰۱۵ به ۹/۲ میلیون نفر کاهش یابد که با توجه به نرخ رشد منفی ۰/۶ درصد در طول دوره ۱۵-۲۰۰۴ در مقایسه با نرخ رشد ۱/۱ درصدی جمعیت جهان، سهم جمعیت جمهوری بلاروس به کمتر از ۱۳ درصد در سال ۲۰۱۵ کاهش یابد (جدول ۱).

وسعت بلاروس یک هشتم وسعت ایران است و حال آنکه جمعیت بلاروس یک هفتم جمعیت ایران است، بدین ترتیب تراکم نسبی جمعیت بلاروس بیشتر از ایران بوده، اما با توجه به فزونی آهنگ رشد جمعیت در ایران در مقایسه با بلاروس در سال‌های آتی، سهم نسبی جمعیت ایران در مقایسه با این کشور و حتی جهان بیشتر خواهد شد. شایان توجه است آهنگ رشد جمعیت فعلی ایران در مقایسه با دهه گذشته حدود ۱/۱ واحد درصد کاهش یافته، اما همچنان در مقایسه با متوسط جهان بالاست.

نظر به این که هم اندازه جمعیت و هم رشد آن در این جمهوری پایین است و جمعیت به عنوان یک عامل مهم در تقاضای داخلی و خارجی (واردات) نقش ایفا می‌کند، لذا ایران برای نفوذ به این بازار با رقابت سخت و کم‌تحولی مواجه است، با این وجود بسیاری از

۱- اندازه جمعیت بلاروس و مقایسه آن با ایران

اندازه جمعیت یکی از عوامل مهم در مطالعه کشورها و گروه‌بندی‌های منطقه‌ای است، چرا که با پشتوانه قدرتی که برای کشورها به وجود می‌آورد، در روابط قدرت و سازش منافع اعضای گروه‌بندی‌های منطقه‌ای نقش مهمی ایفا می‌کند. بر این اساس، اندازه جمعیت کشورها اشکال مختلفی به آن‌ها می‌دهد: گاه کشوری در یک منطقه از نظر جمعیتی کاملاً مسلط است و گاه وزن کشور مسلط به وسیله مجموع وزن سایر اعضا خنثی می‌شود. مضافاً، وزن کشورها را نباید فقط با جمعیت آن‌ها سنجید بلکه به درآمد آن‌ها نیز باید توجه کرد.

بلاروس با دارا بودن جمعیت ۹/۸ میلیون نفر ۱۵ صدم درصد از جمعیت جهانی را در سال ۲۰۰۴ در خود جا داده است و این کشور از جنبه

جدول (۳): عملکرد اقتصادی بلاروس و ج.ا. ایران

شرح	GDP		سرانه GDP		نرخ رشد سالانه GDP		نرخ رشد سالانه CPI	
	US\$b	PPP\$b	US\$b	PPP\$b	۷۵-۲۰۰۴	۹۹۰-۲۰۰۴	۱۹۹۰-۲۰۰۴	۲۰۰۳-۰۴
جهان	۴۰۸۵۰/۴	۵۵۹۷۰/۳	۶۵۸۸	۸۸۳۳	۱/۴	۱/۴
در حال توسعه	۸۳۴۶/۵	۱۱۲۷/۹	۱۶۸۵	۴۷۷۵	۲/۴	۳
ج.ا. ایران	۱۶۳/۴	۵۰۴/۲	۲۴۳۹	۷۵۲۵	-۰/۱	۲/۳	۲۲	۱۴/۸
جمهوری بلاروس	۲۲/۹	۶۸/۵	۲۳۳۰	۶۹۷۰	..	۱/۶	۲۰۰۴	۱۶۳/۷

Source: UNDP, Human Development Report 2006, Human Development Indicators,

2006, pp: ۳۳۱-۳۳۴

کشورهای با سطح توسعه انسانی بالا^(۵) بشمار خواهد آمد. در این میان، ج.ا. ایران با احراز ارزش عددی ۰/۷۴۶ و رتبه ۹۶ شاخص توسعه انسانی را بدست آورده است. هرچند امید به زندگی و تولید ناخالص داخلی سرانه ایران بهتر از بلاروس است، اما به سبب شاخص باسوادی بالای بلاروس، ارزش عددی و رتبه شاخص توسعه انسانی بلاروس بهتر از ایران است.

۳- متغیرهای بخش واقعی اقتصاد

۳-۱- عملکرد اقتصادی بلاروس

اندازه تولید ناخالص ملی: ساده ترین شاخصی که می توان به عنوان معیاری برای امکان سنجی ادغام بین گروهی از کشورها مورد استفاده قرار داد، اندازه تولید ناخالص ملی کشورها است. وقتی کشورها از نظر اندازه GDP به هم نزدیکتر باشند، امکان تجارت بین آنها افزایش می یابد (Helpman ۱۹۸۷)، برای نمونه، یک دنیای سه کشوری را در نظر بگیریم که GDP برای مجموع سه کشور ۱۲۰ باشد، اگر GDP کشورها به ترتیب ۱۰، ۱۰، ۱۰۰ باشد، پس حداکثر مقدار صادرات در این دنیا ۴۰ خواهد بود، یعنی وقتی که کشورهای کوچک تمام GDP خود را صادر و مقدار مساوی وارد نمایند. اما اگر GDP هر کشور ۴۰ باشد، حداکثر میزان صادرات در این سه کشور ۱۲۰ خواهد بود. پس وقتی کشورها از نظر اندازه اقتصادی به هم نزدیک باشند، واردات تولیدات متنوع تر بیشتر می شود. نتایج تجربی این معیار برای

محصولات غذایی صادراتی ایران در این بازار کمتر شناخته شده و امکان نفوذ و توسعه این محصولات در این بازار کاملاً میسر است.

۲- شاخص توسعه انسانی بلاروس و ایران

در باب توسعه، نظریه ها و مکاتب اقتصادی با بینش ها و دیدگاه های مختلفی با به عرصه ظهور گذارده اند و در راستای رشد و توسعه اقتصادی، استراتژی ها، سیاست ها و برنامه های مختلف توسعه ای بکار گرفته شده است. برای ارزیابی توسعه کشورها در سال های بعد از جنگ جهانی دوم، شاخص های مختلفی معرفی شده که یکی از جدیدترین و کامل ترین شاخص ها، شاخص توسعه انسانی^(۱) است که نخستین بار در سال ۱۹۹۰ در گزارش توسعه انسانی^(۲) برنامه عمران سازمان ملل متحد^(۳) معرفی و استفاده شد و از آن موقع، این شاخص مورد توجه بوده است.^(۴)

شاخص توسعه انسانی برای بلاروس از جدیدترین گزارش توسعه انسانی برای سال ۲۰۰۶ در جدول (۲) درج شده است. مطابق این گزارش، کشورهای جهان (۱۷۷ کشور) به سه سطح بالا، میانه و پائین طبقه بندی شده اند. ارزش عددی شاخص توسعه انسانی بلاروس ۰/۷۹۴ است که در رتبه ۶۷ در میان ۱۷۷ کشور جهان قرار دارد و هم رتبه کشورهای روسیه و برزیل است و جزء گروه کشورهای با سطح توسعه انسانی میانه بالا هستند. بی تردید با افزایش ارزش عددی شاخص توسعه انسانی به میزان ۰/۰۰۶ واحد، این کشور در جرگه

جدول (۴): تولید ناخالص داخلی بر حسب نوع هزینه و فعالیت‌های اقتصادی بلاروس

شرح	GDP بر حسب نوع هزینه‌ها					GDP بر حسب نوع فعالیت‌ها		
	صادرات	واردات	کشاورزی	صنعت		خدمات	مصرف نهایی	
				کل	ساخته شده		خانوارها	دولت
بلاروس	۴۶	۴۴	۲۳	۴۸	۴۰	۲۷	۴۷	۲۳
	۵۰	۵۴	۱۶	۳۳	۲۸	۴۵	۵۹	۲۱
	۶۹	۷۲	۱۲	۲۳	۲۷	۴۲	۵۷	۱۹
	۶۵	۶۹	۹	۲۲	۲۶	۴۵	۵۷	۲۱
ایران	۳۵	۲۷	۱۷	۲۸	۱۰	۵۳	۵۷	۱۲
	۲۱	۱۳	۱۸	۳۴	۱۲	۴۷	۴۶	۱۶
	۲۲	۱۷	۱۳	۳۶	۱۳	۴۹	۴۷	۱۴
	۲۷	۲۵	۱۱	۳۹	۱۱	۴۸	۴۴	۱۴

Sources: UNCTAD, HandBook of Statistics, ۲۰۰۵, pp:۳۳۵-۳۵۵

جدول (۵): اندازه تجارت بلاروس طی فاصله زمانی ۱۹۹۵ و ۲۰۰۴

شرح	صادرات						واردات					
	۱۹۹۵	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۱۹۹۵	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴
جهان	۵۱۶۸/۹	۶۴۳۵/۷	۶۱۷۷/۴	۶۴۶۵/۲	۷۳۹۰/۳	۸۹۷۵/۶	۵۲۲۵/۶	۶۶۳۳	۶۳۸۰/۵	۶۶۱۶/۹	۷۶۸۴/۸	۹۲۳۴/۷
در حال توسعه	۱۴۲۷	۲۰۳۶/۴	۱۹۱۰/۶	۲۰۴۵/۹	۲۴۰۳/۴	۳۰۰۳/۶	۱۵۰۶/۱	۱۹۰۳/۴	۱۸۱۷/۱	۱۹۰۹/۴	۲۲۲۸/۲	۲۸۱۲/۷
ایران	۱۸/۴	۲۸/۳	۲۳/۹	۲۸/۲	۳۳/۹	۴۵/۲	۱۳/۸	۱۵/۲	۱۸/۲	۲۳/۸	۲۹/۱	۳۳/۸
بلاروس	۴/۸	۷/۳	۷/۴۵	۸/۰۲	۹/۹۵	۱۳/۷۵	۵/۶	۸/۶	۸/۲۹	۹/۰۹	۱۱/۵۶	۱۶/۳۵

Sources: UNCTAD, HandBook of Statistics, ۲۰۰۵, pp:۲-۱۵

جدول (۶): ساختار تجارت بلاروس طی دو مقطع زمانی ۱۹۹۰ و ۲۰۰۴

شرح	واردات کالا و خدمات از GDP (%)		صادرات کالا و خدمات از GDP (%)		صادرات اولیه از صادرات کالا (%)		صادرات صنعتی از صادرات کالا (%)		صادرات فن آوری بالا از صادرات کالا (%)	
	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴
جهان	۱۹	۲۴	۱۹	۲۴	۲۳	۱۸	۷۲	۷۷	۱۸	۱۹
در حال توسعه	۲۴	۳۶	۲۵	۳۹	۳۸	۲۲	۵۹	۷۴	..	۲۴
ایران	۲۴	۳۰	۲۲	۳۲	..	۹۱	..	۹	..	۲
بلاروس	۴۴	۷۴	۴۶	۶۸	..	۳۹	..	۶۰	..	۳

Source: UNDP, Human Development Report ۲۰۰۶, Human development indicators, ۲۰۰۶, pp: ۲۳۹-۲۴۲

دلار آمریکا و ۶۸/۵ میلیارد دلار بر حسب PPP بوده است که سهم تولید ناخالص داخلی این کشور از تولید جهانی برای سال ۲۰۰۴ بترتیب ۶ صدم و ۱۲ صدم درصد است که در مقایسه با سهم آن از جمعیت جهانی (۱۵ صدم درصد) پایین تر است. از لحاظ مشابهت اقتصادی، اندازه تولید ناخالص داخلی بلاروس حدود یک هفتم اندازه اقتصاد ایران است و لذا انتظار می رود مناسبات اقتصادی و مبادلات تجاری دو جانبه ایران با بلاروس بمراتب بیشتر از بسیاری از کشورهای واقع در اروپای شرقی

سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) نیز تأیید شده است. در جدول (۳)، عملکرد اقتصادی جمهوری بلاروس اعم از تولید ناخالص داخلی و سرانه، نرخ رشد سالانه آن، بالاترین GDP سرانه در سه دهه گذشته، نرخ تورم (نرخ رشد سالانه شاخص بهای مصرفی) بر حسب دلار آمریکا و PPP برای سال ۲۰۰۴ درج شده است. مطابق داده‌های آماری مذکور، نتیجه می شود که: کل تولید ناخالص داخلی بلاروس در سال ۲۰۰۴، ۲۲/۹ میلیارد

جدول (۷): ساختار صادرات بلاروس طی دو مقطع ۱۹۹۰ و ۲۰۰۴: مناطق اصلی مقصد

شرح	جهان		اقتصادهای توسعه یافته						اقتصادهای در حال توسعه					
	(میلیون دلار)		اروپا		آمریکا		ژاپن		اروپای شرقی و CIS		آسیا		آفریقا	
	۱۹۹۵	۲۰۰۴	۱۹۹۵	۲۰۰۴	۱۹۹۵	۲۰۰۴	۱۹۹۵	۲۰۰۴	۱۹۹۵	۲۰۰۴	۱۹۹۵	۲۰۰۴	۱۹۹۵	۲۰۰۴
ایران	۱۸/۳۶	۴۰/۷۱	۴۲	۲۴/۲	۴/۶	۰/۵	۱۵/۱	۱۸/۵	۴	۱/۲	۲۶/۴	۳۳/۸	۶	۶/۴
بلاروس	۴/۶۴	۸/۷۱	۲۸/۹	۳۷/۲	۱/۴	۴	۰/۱	۰/۰	۶۳/۶	۴۸/۹	۳/۸	۵/۸	۲/۲	۱/۳

Sources: UNCTAD, HandBook of Statistics, ۲۰۰۵, pp:۵۲-۶۶

جدول (۸): ساختار واردات بلاروس طی دو مقطع ۱۹۹۰ و ۲۰۰۴: مناطق اصلی مبدا

شرح	جهان		اقتصادهای توسعه یافته						اقتصادهای در حال توسعه					
	(میلیون دلار)		اروپا		آمریکا		ژاپن		اروپای شرقی و CIS		آسیا		آفریقا	
	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴
ایران	۱۲/۳۱	۳۷/۷۴	۴۶/۱	۴۳/۲	۷/۶	۰/۷	۷/۲	۳/۳	۶/۵	۱۰/۷	۲۰/۰	۳۶/۷	۰/۹	۰/۵
بلاروس	۵/۵۱	۱۰/۳	۲۴/۳	۳۲/۲	۲/۳	۰/۴	۰/۴	۰/۲	۷۰	۵۹/۳	۱/۷	۲/۲	۰/۳	۰/۳

Sources: UNCTAD, HandBook of Statistics, ۲۰۰۵, pp:۶۷-۸۱

و CIS که اقتصادهای کوچکتری دارند، باشد.

تولید ناخالص داخلی (ملی) سرانه: این متغیر را می توان از دو نظر بررسی کرد: اولاً ضابطه و معیار توسعه اقتصادی به شمار می آید و معیار مناسبی برای مشخص کردن اوضاع اقتصادی مردم آن کشور است و می تواند تا حدودی قدرت خرید، پس انداز و سرمایه گذاری را نشان دهد. (۶) ثانیاً تولید سرانه در واقع همان درآمد سرانه است و از این نظر قدرت بالفعل تولید سالانه اقتصادی برای هر یک از افراد کشور را نشان می دهد.

رشد اقتصادی پدیده ای کمی است و نتیجه آن ازدیاد میزان تولید واقعی در شرایط ثابت بودن جمعیت است و رشد تولید سرانه معیار اندازه گیری آن به شمار می آید. درآمد سرانه می تواند معیار مناسبی برای مقایسه اوضاع و احوال اقتصادی کشورهای مختلف با یکدیگر باشد ولی این معیار، بطور مطلق حاکی از توسعه یافتگی و پیشرفت اقتصادی یک کشور نیست؛ چرا که باید عوامل دیگری مانند سطح و هزینه زندگی و نحوه توزیع درآمدها، احتیاجات و مشکلات هر کشور، عادات مصرفی و غیره را باید در نظر گرفت. رعایت این ضوابط تا حدودی درآمد سرانه را به حقایق اقتصادی کشور نزدیک تر می کند و موضوع مقایسه را واقعی تر می سازد.

تولید ناخالص داخلی سرانه به دو روش دلار آمریکا و PPP برای بلاروس در جدول (۳) ارائه شده است. مطابق اطلاعات آماری ارائه شده، بالاترین تولید ناخالص داخلی سرانه بلاروس بر حسب PPP و

دلار آمریکا بترتیب ۶۹۷۰ و ۲۳۳۰ برای سال ۲۰۰۴ تعلق دارد. بر مبنای این شاخص، هر چه کشوری از تولید ناخالص داخلی سرانه بالاتر مواجه باشد، از قدرت اقتصادی بالاتری برخوردار بوده و نیز هرچه تولید ناخالص داخلی سرانه از مشابهت بیشتری مواجه باشد، امکان توسعه تجارت میان اقتصادهای با تولید ناخالص داخلی سرانه مشابه تر، بیشتر است. لذا با عنایت به اینکه تولید ناخالص داخلی سرانه ایران ۷۵۲۵ دلار بر حسب PPP بمراتب نزدیکتر به تولید ناخالص داخلی سرانه بلاروس است، لذا امکان توسعه تجارت دوجانبه ایران با این کشور بیشتر است. مطابق اطلاعات آماری ارائه شده در جدول مذکور، متوسط نرخ رشد سالانه GDP سرانه بلاروس طی سال های ۲۰۰۴-۱۹۹۰، ۱/۶ درصد بوده است. لازم به یادآوری است تولید ناخالص داخلی سرانه بلاروس تا سال ۱۹۹۵ همواره با رشد بطئی و حتی بعضاً منفی مواجه بوده است، اما از سال ۱۹۹۵ به این سو پیوسته با رشد مثبت فزاینده روبرو شده به طوری که در سال ۲۰۰۳-۴ GDP و GDP سرانه این کشور بترتیب به رشد دو رقمی ۱۱ و ۱۱/۶ درصد رسید که رکورد رشد اقتصادی محسوب می شود.

همچنین دو ستون آخر جدول مذکور، نرخ تورم را در بلاروس برای سال های ۲۰۰۴-۱۹۹۰ و ۲۰۰۳-۴ نشان می دهد که مطابق آن دو ستون، سطح عمومی قیمت های مصرفی در فاصله زمانی ۲۰۰۴-۱۹۹۰ رشد شتابان و بی رویه ای مواجه بوده (عدد سه رقمی) و اما پیوسته آهنگ رشد قیمت ها در این کشور در سال های اخیر ملایمتر شده است.

جدول (۷): ساختار صادرات بلاروس طی دو مقطع ۱۹۹۰ و ۲۰۰۴: مناطق اصلی مقصد

شرح	جهان		اقتصادهای توسعه یافته						اقتصادهای در حال توسعه					
	(میلیون دلار)		اروپا		آمریکا		ژاپن		اروپای شرقی و CIS		آسیا		آفریقا	
	۱۹۹۵	۲۰۰۴	۱۹۹۵	۲۰۰۴	۱۹۹۵	۲۰۰۴	۱۹۹۵	۲۰۰۴	۱۹۹۵	۲۰۰۴	۱۹۹۵	۲۰۰۴	۱۹۹۵	۲۰۰۴
ایران	۱۸/۲۶	۴۰/۷۱	۴۲	۲۴/۲	۴/۶	۰/۵	۱۵/۱	۱۸/۵	۴	۱/۲	۲۶/۴	۳۳/۸	۶	۶/۴
بلاروس	۴/۶۴	۸/۷۱	۲۸/۹	۲۷/۲	۱/۴	۴	۰/۱	۰/۰	۶۳/۶	۴۸/۹	۳/۸	۵/۸	۲/۲	۱/۳

Sources: UNCTAD, HandBook of Statistics, ۲۰۰۵, pp: ۵۲-۶۶

جدول (۸): ساختار واردات بلاروس طی دو مقطع ۱۹۹۰ و ۲۰۰۴: مناطق اصلی مبدا

شرح	جهان		اقتصادهای توسعه یافته						اقتصادهای در حال توسعه					
	(میلیون دلار)		اروپا		آمریکا		ژاپن		اروپای شرقی و CIS		آسیا		آفریقا	
	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴
ایران	۱۲/۳۱	۳۷/۷۴	۴۶/۱	۴۳/۲	۷/۶	۰/۷	۷/۲	۳/۳	۶/۵	۱۰/۷	۲۰/۰	۳۶/۷	۰/۹	۰/۵
بلاروس	۵/۵۱	۱۰/۳	۲۴/۳	۳۲/۲	۲/۳	۰/۴	۰/۴	۰/۲	۷۰	۵۹/۳	۱/۷	۲/۲	۰/۳	۰/۳

Sources: UNCTAD, HandBook of Statistics, ۲۰۰۵, pp: ۶۷-۸۱

جدول (۹): شاخص تمرکز و تنوع در صادرات و واردات بلاروس و ایران

شرح	صادرات				واردات					
	جهان		اقتصادهای		جهان		اقتصادهای			
	۱۹۹۳	۲۰۰۳	توسعه یافته	در حال توسعه	۱۹۹۳	۲۰۰۳	توسعه یافته	در حال توسعه		
۱- تعداد گروه کالاهای صادر شده ^(۷)	۱۹۹۳	۲۲۲	۲۳۱	۲۰۰	۱۹۴	۱۸۲	۲۳۱	۲۲۳	۲۰۳	۲۱۵
۲- شاخص تنوع	۱۹۹۳	۰/۴۰۲	۰/۳۴۶	۰/۵۲۸	۰/۵۹۵	۰/۸۰۴	۰/۲۵۹	۰/۳۶۲	۰/۴۰۵	۰/۴۲۷
۳- شاخص تمرکز	۱۹۹۳	۰/۱۴۰	۰/۰۹۸	۰/۲۴۱	۰/۱۶۲	۰/۷۴۵	۰/۰۸۴	۰/۰۷۷	۰/۰۶۹	۰/۰۶۹
	۲۰۰۳	۰/۱۵۸	۰/۱۱۳	۰/۲۳۸	۰/۱۷۳	۰/۸۲۳	۰/۱۰۴	۰/۰۹۰	۰/۱۴۳	۰/۰۹۰

Sources: UNCTAD, HandBook of Statistics, ۲۰۰۵, pp: ۴۰۵-۴۱۲

بدین ترتیب با وجود کاهش آهنگ رشد قیمتها، همچنان رقم آن بالاست.

۲-۳- ساختار اقتصادی بلاروس

تولید ناخالص داخلی بر حسب نوع هزینه و فعالیت های اقتصادی دو کشور بلاروس و ایران برای سال های ۱۹۹۰، ۱۹۹۵، ۲۰۰۰ و ۲۰۰۳ در جدول (۴) درج شده است. با نگاه اجمالی به این جدول، نتیجه می شود:

۱- از تقاضای داخلی هر اقتصاد دو متغیر هزینه های مصرف نهایی اعم از دولت و خانوارها از شاخص های توسعه ای مناسب

محسوب می شوند، چرا که کشوری که بخش مهمی از تقاضای کل را صرف هزینه مصرفی خصوصی نماید، انتظار نمی رود در زمینه سرمایه گذاری ارقام چشمگیری داشته باشد و به این ترتیب از تحولات توسعه ای به دور خواهد ماند. بالاخره اینکه مسلط بودن بخش دولتی در اقتصاد هر کشور می تواند عرصه را برای بخش خصوصی تنگ تر نموده و دیگر ناکارآمدی ها و هزینه های جاری سنگین را بر اقتصاد تحمیل نماید. مطابق نتایج به دست آمده در فاصله زمانی مورد بحث، سهم هزینه مصرفی خانوارها از GDP بلاروس روبه افزایش و در مقابل هزینه های دولت از GDP این کشور روبه کاهش گذاشته است.

جدول (۱۰): سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در بلاروس

شرح	جریان ورودی					جریان خروجی				
	۱۹۸۰	۱۹۹۰	۱۹۹۵	۲۰۰۰	۲۰۰۴	۱۹۸۰	۱۹۹۰	۱۹۹۵	۲۰۰۰	۲۰۰۴
جهان	۵۵۱۰۸	۲۰۷۸۷۸	۳۴۱۰۸۶	۱۳۹۶۵۳۹	۶۴۸۱۴۶	۵۳۷۴۳	۲۳۸۶۸۱	۳۵۸۱۷۷	۱۲۳۹۱۴۹	۷۳۰۲۵۷
توسعه یافته	۴۶۶۲۹	۱۷۲۰۶۷	۲۱۸۷۳۸	۱۱۳۴۲۹۳	۳۸۰۰۲۲	۵۰۴۰۷	۲۲۵۹۶۵	۳۰۴۵۵۹	۱۰۹۲۷۴۷	۶۳۷۳۶۰
در حال توسعه	۸۴۵۵	۳۵۷۳۶	۱۱۷۵۴۴	۲۵۳۱۷۹	۲۳۳۲۲۷	۳۳۳۶	۱۲۷۰۱	۵۲۹۸۱	۱۴۳۲۲۶	۸۳۱۹۰
ج. ا. ایران	۸۱	-۳۶۲	۱۷	۳۹	۵۰۰	۷	۰	۲	۲۱	-۱۱۴
ج. بلاروس	-	-	۱۵	۱۱۹	۱۶۹	-	-	۰	۰	-۱

Sources: UNCTAD, HandBook of Statistics, ۲۰۰۵, pp: ۲۷۲-۲۸۱

جدول (۱۱): روابط تجاری ایران و بلاروس طی سالهای ۲۰۰۶-۲۰۰۰... (واحد ارقام به هزار دلار)

شرح	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	جمع ۲۰۰۰-۲۰۰۶
صادرات ایران به بلاروس	۱۷۷	۴۰۹	۳۴۷	۹۸۶	۱۵۲۶	۱۰۳۷	۱۵۷۴	۶۰۵۶
واردات ایران از بلاروس	۸۱۱۶	۲۸۴۰۴	۵۴۰۳	۸۷۵۹	۱۵۳۵۱	۱۷۴۵۲	۱۴۸۴۸	۹۸۳۳۳
تراز تجاری	-۷۹۳۹	-۲۷۹۹۵	-۵۰۵۸	-۷۷۷۳	-۱۳۸۲۵	-۱۶۴۱۵	-۱۳۲۷۴	-۹۲۲۷۷

ماخذ: سالنامه آمار بازرگانی خارجی ج. ا. ایران (۸۳-۱۳۷۹)، گزارش‌های منتشره از گمرک (۸۵-۱۳۸۴)

دوره زمانی ۲۰۰۳-۱۹۹۰ پیوسته رو به کاهش گذاشته، اما همچنان ایران در این حوزه دارای مزیت‌های فراوانی است.

۳- متغیرهای بخش خارجی (تجاری) اقتصاد بلاروس و ایران
۳-۲- اندازه تجارت بلاروس

جدول (۵)، اندازه واردات و صادرات بلاروس طی سال‌های ۱۹۹۵ و ۲۰۰۴ را نشان می‌دهد. مطابق اطلاعات این جدول، کل تجارت (صادرات به علاوه واردات) بلاروس در سال ۱۹۹۵، ۱۰/۴ میلیارد دلار بوده که حدود ۱۸۹/۴ درصد طی سال‌های ۲۰۰۴-۱۹۹۵ افزایش یافته و به رقم قابل ملاحظه ۳۰/۱ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۴ رسیده است و به این ترتیب متوسط سهم جمهوری بلاروس از تجارت جهانی از یک دهم درصد در سال ۱۹۹۵ به ۱۷ صدم درصد در سال ۲۰۰۴ افزایش یافته است. بلاروس همواره با کسری تجاری طی سال‌های ۱۹۹۵ و ۲۰۰۵ مواجه بوده و رقم آن روبه فزونی گذاشته است طوری که میزان کسری تراز تجاری از ۸۰۰ میلیون دلار در سال ۱۹۹۵ به ۲/۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۴ رسیده است که در واقع نشان می‌دهد افزایش میزان صادرات بلاروس بشدت واردات آن کشور نبوده است.

صادرات و واردات سرانه کشور بلاروس در فاصله سال‌های ۲۰۰۴-۱۹۹۵ از ۴۹۴/۸ و ۵۷۷/۳ دلار در سال ۱۹۹۵ به ۱۴۰۳/۱ و ۱۶۶۸/۴ دلار

۲- از متغیرهای مهم اقتصاد کلان "سهم تشکیل سرمایه ناخالص از GDP" است که هر چه این معیار بالاتر باشد، حکایت از آن دارد که آن کشور توانسته در توسعه کشور تلاش نماید. بر مبنای این شاخص، سهم تشکیل سرمایه ناخالص از GDP بلاروس رقم مناسبی بوده و دامنه نسبت فوق در فاصله زمانی مورد مطالعه کمتر دست خوش تغییرات شده است و از ثبات نسبی برخوردار بوده است.

۳- سهم بخش خارجی اقتصاد از GDP شاخص توسعه‌ای دیگری است که بالا بودن نسبت فوق درجه باز بودن اقتصاد و توسعه یافتگی بخش خارجی آن را نشان می‌دهد. در این شاخص نیز جمهوری بلاروس، اولاً رقم بالایی را به خود اختصاص داده و ثانیاً روند آن در فاصله زمانی مورد بحث، رو به افزایش گذاشته است.

۴- سهم صنعت بویژه کالاهای صنعتی ساخته شده از GDP، شاخص توسعه صنعتی مهمی است که در این میان بلاروس هم‌پای بسیاری از اقتصادهای صنعتی از وضعیت بسیار مطلوبی برخوردار است، هر چند سهم آن در GDP دوره مورد مطالعه کاهش یافته است. مقایسه این شاخص گویای آن است که سهم کالاهای صنعتی از GDP بلاروس بیش از دو برابر ایران است که در واقع بلاروس بخشی از نیازهای صنعتی ایران را می‌تواند برآورده کند. سهم بخش کشاورزی از GDP در هر دو کشور در

جدول (۱۲): اقلام کالاهای اصلی وارداتی و صادراتی ایران از/ به بلاروس در سال ۲۰۰۵

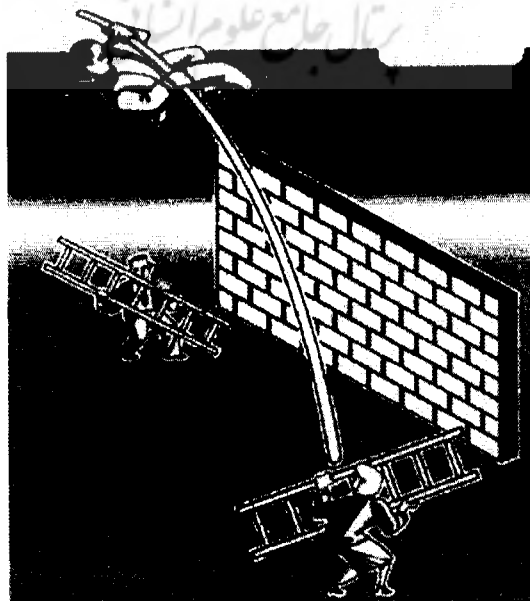
اقلام کالاهای اصلی وارداتی ایران از بلاروس				اقلام کالاهای اصلی صادراتی ایران به بلاروس			
ردیف	شرح کالایی	هزار دلار	سهم (%)	ردیف	شرح کالایی	هزار دلار	سهم (%)
۱	الیاف سنتتیک	۶۷۰۶	۳۸/۴	۱	توتون و تنباکو	۴۲۶	۴۱
۲	وسائط نقلیه حمل کالا	۳۴۴۷	۱۹/۸	۲	دارو	۱۸۵	۱۷/۸
۳	قطعات منفصله برای تولید کامیون و ...	۱۶۵۷	۹/۵	۳	کاشی یا سرامیک	۵۸	۵/۶
۴	دسته الیاف از رشته‌های سنتتیک	۱۶۴۲	۹/۴	۴	فرش و سایر کفپوشها	۵۶	۵/۴
۵	بارچه استخوان‌بندی از لاستیک	۱۰۵۸	۶/۱	۵	جوالو کیسه برای بسته‌بندی کالا	۵۵	۵/۳
۶	سایر دامپررها	۶۶۸	۳/۸	۶	وسائط نقلیه با موتور پیستونی	۵۴	۵/۲
۷	ماشین‌های سوراخ کن	۲۵۴	۱/۵	۷	سایر وسایل دندانپزشکی	۴۷	۴/۵
۸	وسائط نقلیه موتوری	۲۳۰	۱/۳	۸	پسته	۳۶	۳/۵
۹	بدنه برای کامیون و ...	۱۸۴	۱/۱	۹	انگور خشک‌کرده	۳۳	۳/۲
۱۰	کمپرسورهای برودتی	۱۳۳	۰/۸	۱۰	رب گوجه‌فرنگی	۲۷	۲/۶
	سایر	۱۴۴۸/۵	۸/۳		سایر	۶۱	۵/۹
	جمع کل	۱۷۴۵۲	۱۰۰		جمع کل	۱۰۳۷	۱۰۰

ماخذ: سال نامه آمار بازرگانی خارجی ایران، سال ۱۳۸۴.

بازبودن اقتصاد وضعیت مطلوبی دارد. سهم صادرات مواد اولیه از کل صادرات کالایی بلاروس در سال ۲۰۰۴ حدود ۳۹ درصد بوده است، حال آن که سهم قابل ملاحظه‌ای از صادرات کالایی این کشور صادرات صنعتی است. این در حالی است که سهم صادرات اولیه و صنعتی از صادرات کالا در ایران بترتیب ۹۱ و ۹ درصد بوده است که توان رقابتی بالای صنعت بلاروس را در مقایسه با ایران نشان می‌دهد. مضاف بر آن امکان سرمایه‌گذاری بلاروس در بخش مواد اولیه و فرایند تولید و فرآوری آن را می‌تواند بیان نماید.

مقاصد اصلی ساختار صادرات بلاروس و ایران طی دو مقطع ۱۹۹۵ و ۲۰۰۴ در جدول (۷) نشان داده شده است. مطابق اطلاعات آماری این جدول، در سال ۱۹۹۵، اولین و بزرگ‌ترین مقصد صادراتی بلاروس کشورهای جنوب شرق اروپا و CIS بودند که این منطقه به تنهایی ۶۳/۶ درصد از کل صادرات این کشور را تشکیل می‌داد. اما، سهم این منطقه از مقصد صادراتی بلاروس در سال ۲۰۰۴ رو به کاهش گذاشته و به ۴۸/۹ درصد رسیده است. دومین مقصد صادرات بلاروس به اروپا بویژه EU

معادل ۲/۸۴ و ۲/۸۹ برابر در فاصله سال‌های ۲۰۰۴-۱۹۹۵ افزایش نشان می‌دهد. هم‌اینک که آهنگ رشد تجارت (اعم از صادرات و واردات) بلاروس بمراتب بیشتر از آهنگ رشد تجارت جهانی است، انتظار می‌رود اقتصاد بلاروس بازار روبه توسعه‌ای برای توسعه تجارت ایران در این منطقه باشد؛ چرا که اندازه تجارت بالا برای یک کشور در واقع گویای صادرات و واردات بالا و آن نیز مبین تنوع کمی و کیفی بالای تجارت آن کشور است و به این ترتیب انتظار می‌رود بخشی از جریان تجاری به صورت دو جانبه میان ایران و بلاروس صورت پذیرد.

۲-۳- ساختار تجارت بلاروس
ساختار تجارت اعم از کالا و خدمات و منابع موجد مزیت بلاروس و ایران در جدول (۶) درج شده است. بر مبنای اطلاعات آماری این جدول، نتایج زیر حاصل می‌شود: سهم واردات و صادرات کالا و خدمات از GDP بلاروس بترتیب از ۴۴ و ۴۶ درصد در سال ۱۹۹۰ به رقم درخور توجه ۷۴ و ۶۸ درصد در سال ۲۰۰۴ رسیده است که در مقایسه با متوسط جهانی و کشورهای در حال توسعه رقم قابل ملاحظه‌ای است که اقتصاد این کشور از حیث درجه

جدول (۱۳): ساختار صادراتی و وارداتی گروههای اصلی بلاروس و ایران طی سالهای ۲۰۰۴ و ۲۰۰۰

گروههای اصلی صادراتی									شرح			
طبقه بندی نشده	شامل			کالاهای صنعتی	معادن و فلزات	سوختها	مواد خام کشاورزی	کل اقلام مواد غذایی				
	ماشین آلات و وسائط نقلیه	سایر کالاهای صنعتی	تولیدات شیمیایی									
	۷	۶۰۸ به جز ۶۸	۵	۶۸ تا ۸۸ جز ۶۸	۲۷۰۲۸۰۶۸	۳	۲۸۰۲۷+۲۲	۰۰۱+۲۲+۴				
	۲/۵	۲۳/۹	۲۹/۷	۱۲/۹	۶۶/۵	۰/۸	۱۹/۸	۶/۶	۶/۸	۲۰۰۰	بلاروس	صادرات
	۰/۸	۲۲/۱	۲۶/۹	۱۰/۹	۵۹/۹	۰/۸	۲۶/۹	۳/۱	۸/۴	۲۰۰۴		
	۱/۶	۱۶/۸	۲۱/۳	۱۱/۷	۴۹/۸	۳/۶	۳۰/۶	۲/۳	۱۲/۱	۲۰۰۰	بلاروس	واردات
	۰/۹	۲۳	۲۲/۶	۹/۷	۵۵/۴	۳/۶	۲۷/۸	۱/۸	۱۰/۴	۲۰۰۴		
	۰/۱	۰/۵	۵/۵	۱/۲	۷/۱	۰/۸	۸۸/۶	۰/۴	۲/۹	۲۰۰۰	ایران	صادرات
	۰/۰	۰/۹	۵/۵	۲/۲	۸/۷	۱/۱	۸۵/۶	۰/۴	۴/۲	۲۰۰۳		
	۰/۴	۳۵/۶	۲۳/۳	۱۴/۳	۷۳/۲	۲/۵	۲/۴	۲/۶	۱۹	۲۰۰۰	ایران	واردات
	۰/۱	۴۶	۲۰/۹	۱۲/۳	۷۹/۲	۲/۳	۵/۸	۲	۱۰/۵	۲۰۰۳		

Sources: UNCTAD, HandBook of Statistics, ۲۰۰۵, pp: ۱۲۴-۱۴۷

تمرکز متوسط و کمتر از ۰/۵ را "تمرکز پایین" در نظر بگیریم، مطابق اطلاعات این جدول، نتایج زیر حاصل شده است: اولاً، نسبت شاخص تمرکز کالایی صادرات (به خصوص واردات) بلاروس نسبتاً پایین و نیز کمتر تغییری را طی دو سال ۲۰۰۳-۱۹۹۳ شاهد بوده است که هم ردیف کشورهای توسعه یافته است. نسبت شاخص تمرکز کالایی صادرات بلاروس در مقایسه با ایران بسیار پایین و این نسبت نزدیک ۱ به ۵ است که در واقع تنوع پذیری بالای کالاهای صادراتی بلاروس در مقایسه با تمرکز بالای صادرات کالایی ایران را نشان می دهد.

بدین ترتیب کشور بلاروس در راستای متنوع کردن کالاهای صادراتی موفق بوده است و مضافاً این که بازار (تقاضای وارداتی) این کشور جاذب بسیاری از کالای وارداتی بوده و استعداد این بازار برای توسعه مبادلات درون گروهی به شرط امکان تامین کالای مورد نیاز این کشور از ایران زیاد است؛ ثانیاً، شاخص تنوع شرکای تجاری در صادرات و واردات بلاروس نسبتاً بالا و نیز در فاصله سالهای ۲۰۰۳-۱۹۹۳ شرکای تجاری این کشور متنوع تر شده است که به سبب آنکه در ابتدا قسمت اعظم تجارت این کشور با CIS صورت می گرفته، اما در یک دهه اخیر این کشور بدنبال توسعه بازار و متنوع کردن شرکای تجاری بوده است.

۳-۴- جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی در بلاروس

سرمایه گذاری مستقیم خارجی از دو جهت اهمیت دارد: اولاً توسعه سرمایه گذاری خارجی در داخل یک کشور نشان دهنده انعکاس اطمینان سرمایه گذاران خارجی به شرایط تولیدی و تداوم اصلاح

بوده که سهم آن از ۲۸/۹ درصد در سال ۱۹۹۵ به ۳۷/۲ درصد در سال ۲۰۰۴ ارتقاء یافته است. این دو منطقه قسمت اعظم صادرات بلاروس (۸۶/۱ درصد) را در سال ۲۰۰۴ به خود اختصاص داده اند. مقصد صادرات بلاروس به مناطق دیگر از جمله ایالات متحده و آسیا جمعاً کمتر از ۱۴ درصد بوده است.

مبادی اصلی ساختار واردات بلاروس و ایران طی دو مقطع ۱۹۹۵ و ۲۰۰۴ در جدول (۸) نشان داده شده است. مطابق اطلاعات آماری این جدول، در سال ۱۹۹۵، اولین و بزرگترین مبادی وارداتی بلاروس کشورهای جنوب شرق اروپا و CIS بودند که این منطقه به تنهایی ۷۰ درصد از واردات این کشور را تامین می کند. اما، سهم این منطقه از مبادی وارداتی بلاروس در سال ۲۰۰۴ روبه کاهش گذاشته و به ۵۹/۳ درصد رسیده است. دومین مبادی وارداتی بلاروس اروپا بویژه EU بوده که سهم آن از ۲۴/۳ درصد در سال ۱۹۹۵ به ۳۲/۲ درصد در سال ۲۰۰۴ ارتقاء یافته است. این دو منطقه قسمت اعظم واردات بلاروس (۹۱/۵ درصد) را در سال ۲۰۰۴ تامین کرده اند. مبادی واردات بلاروس از مناطق دیگر از جمله ایالات متحده و آسیا جمعاً کمتر از ۹ درصد بوده است.

۳-۳- شاخص تمرکز و تنوع تجارت (صادرات و واردات) کالایی بلاروس و ایران

شاخص تمرکز و تنوع^(۸) صادرات و واردات بلاروس و ایران طی دو سال ۲۰۰۳ و ۱۹۹۳ در جدول (۹) درج شده است. در یک بررسی کلی، اگر شاخص تمرکز بیش از ۰/۸ را "تمرکز بالا"، بین ۰/۸ و ۰/۵ را

جدول (۱۴): شاخص کسینوس جریان تجاری میان ایران و واردات بلاروس طی دوره ۲۰۰۱-۲۰۰۵

شرح	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	کل دوره
کسینوس زاویه دو بردار (صادرات ایران و بردار واردات بلاروس)	۰/۶۷۹	۰/۷۰۷	۰/۷۱۷	۰/۷۳۷	۰/۷۷۳	۰/۷۳۱
کسینوس زاویه دو بردار (واردات ایران و بردار صادرات بلاروس)	۰/۳۴۴	۰/۳۱۵	۰/۳۵۴	۰/۳۵۹	۰/۳۷۹	۰/۳۵۵

ماخذ: نتایج تحقیق

جدول (۱۵): پتانسیل صادراتی ایران به بلاروس طی سالهای ۲۰۰۱-۲۰۰۵

شرح	حداکثر پتانسیل صادراتی ایران به بلاروس (هزار دلار)		کل دوره	درصد استفاده نشده از حداکثر پتانسیل صادراتی ایران به بلاروس (%)	
	۲۰۰۱	۲۰۰۵		۲۰۰۱	۲۰۰۵
۱. انگور خشک کرده	۱۴۳۵	۲۳۰۱	۸۳۵۴	۹۶،۵۶	۹۶،۳۴
۲. کیوی	۵۰۴	۲۲۵۸	۶۴۱۰	۱۰۰،۰۰	۹۷،۷۹
۳. توتون و تنباکو	۵۷۸	۱۸۶۷	۱۱۳۵۹	۱۰۰،۰۰	۹۲،۰۲
۴. سایر داروها	۲۱۱۷	۳۰۴۳۴	۷۱۱۶۹	۱۰۰،۰۰	۹۹،۶۹
۵. براق آلات برای میل، برای بدنه وسایل نقلیه یا همانند	۱۶۵	۲۸۲	۱۳۶۱	۷۱،۴۳	۹۴،۹۸
۶. پارچه های تارو پودباف، از نخ بسیار مقاوم	۱۰۰۵	۲۳۲	۱۷۴۷	۱۰۰،۰۰	۹۳،۱۲
۷. سایر مواد نسوز	۳۲۱	۵۴۳۴	۷۸۵۶	۱۰۰،۰۰	۹۸،۸۱
۸. سایر کاشی و سرامیک	۲۴۳۹	۱۶۱۸۲	۴۳۳۷۵	۱۰۰،۰۰	۹۹،۸۴
۹. سایر صندوقها، گنجه ها، و پترین ها ... سردکننده و ...	۲۰۱	۱۳۱۳	۸۹۹۴	۱۰۰،۰۰	۹۷،۰۶
۱۰. سایر ماشین آلات و دستگاه های بسته بندی	۳۴۴	۲۷۶۵	۸۸۷۸	۱۰۰،۰۰	۹۸،۷۸
۱۱. وسایل نقلیه با حجم سیلندر ۱۰۰۰ CC	۰	۴۵۲	۱۵۴۹	...	۹۳،۹۹
۱۲. سایر دستگاه دندانپزشکی	۲۴۰	۲۳۳	۱۹۴۴	۱۰۰،۰۰	۹۳،۷۳

ماخذ: نتایج حاصل از تحقیق

این جدول، کل FDI ورودی بلاروس در سال ۲۰۰۴ حدود ۵۰۰ میلیون دلار بوده که ۸ صدم درصد از FDI جهانی را تشکیل می دهد و این رقم طی سال های اخیر بالاترین رقم بوده است. از متخصصین اقتصاد بین الملل، ریزن (۹) نشان می دهد که اگر جریان سرمایه گذاری به میزان ۳ تا ۴ درصد GDP برسد، در این صورت نرخ رشد اقتصادی به میزان ۰/۵ درصد بهبود می یابد. بدین ترتیب سهم FDI از GDP بلاروس در سال ۲۰۰۴ حدود ۲/۲ درصد بوده که انتظار می رود در رشد اقتصادی ۱۱/۶ درصدی بلاروس موثر باشد.

ساختار آن کشور است. ثانیاً بطور همزمان شکل گیری سرمایه گذاری توسط آن کشور در خارج گامی در راستای شرکت در جهانی شدن اقتصاد و همچنین انجام اصلاحات ساختاری خواهد بود. وجود بزرگترین منابع نفت و گاز، انواع فلزات معدنی، دسترسی به منابع آبی نسبتاً مناسب و آب و هوای متنوع، دو کشور ایران و بلاروس را از موقعیتی ممتاز برخوردار کرده است. اما این دو کشور با وجود توانایی های بالقوه، از پیشرفت چشمگیری برخوردار نبوده اند.

جریان ورودی و خروجی FDI طی سال های ۲۰۰۴-۱۹۸۰ برای بلاروس و ایران در جدول (۱۰) درج یافته است. مطابق اطلاعات آماری

جدول (۱۶): پتانسیل وارداتی ایران از جمهوری بلاروس طی سالهای ۲۰۰۱-۲۰۰۵

درصد استفاده نشده از حداکثر پتانسیل صادراتی (%)			حداکثر پتانسیل صادراتی ایران به بلاروس (هزار دلار)			شرح
کل دوره	۲۰۰۵	۲۰۰۱	کل دوره	۲۰۰۵	۲۰۰۱	
۹۹,۹۲	۱۰۰,۰۰	۹۹,۴۲	۲۳۰۰۵۳	۴۱۳۹۴	۳۲۵۰۰	۱- ۳۱۰۲۱۰
۹۷,۹۴	۹۵,۶۱	۹۶,۳۳	۴۷۰۶	۱۱۳۳	۱۲۳۴	۲- ۵۴۰۳۳۱
۹۸,۹۷	۹۸,۱۶	۹۹,۸۴	۹۹۶۵۲	۳۴۵۸۶	۱۳۲۴۸	۳- ۵۵۰۱۳۰
۹۹,۸۶	۹۹,۸۱	۹۹,۵۶	۱۸۹۱۹۸	۵۴۰۶۳	۱۸۶۲۳	۴- ۵۵۰۳۲۰
۷۱,۵۲	۷۵,۴۴	۶۵,۶۶	۷۵۲۸۶	۱۹۰۵۹	۱۱۶۷۱	۵- ۵۵۰۳۳۰
۸۰,۱۰	۱۰۰,۰۰	۱۰۰,۰۰	۸۰۶۰	۹۹۸	۷۴۷۱	۶- ۵۵۰۳۹۰
۹۹,۴۸	۹۷,۵۹	۱۰۰,۰۰	۲۰۱۴۱۱	۴۲۵۶۷	۲۸۳۸۳	۷- ۵۹۰۲۱۰
۹۶,۷۵	۱۰۰,۰۰	۷۳,۹۴	۶۶۲۶۲۴	۱۲۸۷۳۶	۴۹۶۹۸	۸- ۷۲۱۴۲۰
۹۹,۲۳	۹۷,۸۳	۱۰۰,۰۰	۱۲۱۰۰	۴۲۴۰	۱۱۲۸	۹- ۸۴۰۸۹۰
۹۹,۱۳	۹۷,۵۲	۹۹,۳۱	۹۳۸۸	۲۹۰۹	۱۰۰۳	۱۰- ۸۴۰۹۹۱
۹۹,۸۷	۹۹,۳۷	۱۰۰,۰۰	۱۰۰۹۷۰	۲۱۱۳۴	۲۱۴۵۹	۱۱- ۸۴۱۴۳۰
۸۳,۴۵	۵۰,۹۹	۱۰۰,۰۰	۳۷۳	۷۷	۴۵	۱۲- ۸۴۲۵۱۹
۹۹,۷۲	۹۸,۷۵	۱۰۰,۰۰	۲۲۵۸۰	۵۰۴۶	۲۲۰۰	۱۳- ۸۴۳۱۴۹
۹۷,۷۸	۹۸,۲۳	۱۰۰,۰۰	۵۵۵۲	۲۰۴۸	۱۹۹۲	۱۴- ۸۴۳۲۳۰
۹۸,۶۲	۹۴,۹۹	۱۰۰,۰۰	۹۱۸۹	۱۷۰۸	۱۴۳۶	۱۵- ۸۴۵۹۲۹
۸۷,۲۳	...	۱۰۰,۰۰	۵۶۰	.	۱۱۰	۱۶- ۸۴۵۹۵۱
۹۹,۱۵	۹۶,۰۳	۱۰۰,۰۰	۱۸۷۳۵	۳۸۷۴	۲۹۹۸	۱۷- ۸۴۵۹۵۹
۹۹,۱۵	۹۶,۳۷	۱۰۰,۰۰	۱۱۶۶۰	۲۶۵۷	۲۳۶۵	۱۸- ۸۴۶۰۱۹
۹۹,۲۷	۹۹,۰۰	۱۰۰,۰۰	۳۰۵۱۵	۲۵۷۵	۷۳۰۸	۱۹- ۸۴۸۲۱۰
۷۰,۴۰	۳۹,۲۲	۶۰,۵۷	۱۲۳۷	۹۱	۳۱۸	۲۰- ۸۴۸۲۲۰
۹۲,۱۷	۱۰۰,۰۰	۱۰۰,۰۰	۲۸۷۳	۸۶۷	۵۹۰	۲۱- ۸۵۱۷۹۰
۹۹,۴۲	۱۰۰,۰۰	۱۰۰,۰۰	۱۱۱۶۷	۸۴۶	۳۲۳۸	۲۲- ۸۵۲۵۲۰
۹۸,۸۲	۱۰۰,۰۰	۱۰۰,۰۰	۵۷۹۸	۱۴۶۹	۲۱۵۵	۲۳- ۸۵۲۶۱۰
..,۷۲	۱۰۰,۰۰	۱۰۰,۰۰	-۱	۱	۶	۲۴- ۸۵۲۷۱۹
۹۸,۱۳	۱۰۰,۰۰	۹۱,۶۱	۳۸۴۰	۶۶۴	۷۹۷	۲۵- ۸۵۳۱۸۰
۷۴,۴۴	...	۸۰,۲۰	۵۹۴	.	۶۴۰	۲۶- ۸۵۴۲۱۹
۹۹,۶۹	۹۹,۶۱	۱۰۰,۰۰	۴۷۵۷۴	۱۵۷۶۰	۴۶۰	۲۷- ۸۵۴۲۳۰
۷۷,۹۰	۱۰۰,۰۰	۱۰۰,۰۰	۶۵۹	۲۵۶	۱۱۵	۲۸- ۸۵۴۲۵۰
۹۷,۷۹	۹۷,۷۷	...	۵۱۷۰۵	۳۸۶۳۱	.	۲۹- ۸۷۰۴۱۰
۹۸,۱۴	۹۵,۷۲	۱۰۰,۰۰	۱۰۲۶۴۵	۳۹۷۴۲	۲۲۸۶	۳۰- ۸۷۰۴۲۲
۹۹,۰۹	۹۷,۵۷	۱۰۰,۰۰	۲۳۶۰۹	۸۶۸۳	۲۳۱۹	۳۱- ۸۷۰۷۹۰
۹۹,۶۰	۹۸,۳۶	۱۰۰,۰۰	۶۰۱۶۹	۱۴۱۱۰	۵۶۷۸	۳۲- ۸۷۰۸۵۰
۷۰,۰۸	...	۷۰,۰۸	۱۶	.	۱۶	۳۳- ۹۰۱۰۴۲
۹۳,۵۰	۱۰۰,۰۰	۹۰,۴۷	۱۳۱۰	۸۲	۵۶۰	۳۴- ۹۲۰۱۱۰
۹۸,۹۹	۹۹,۰۰	...	۳۱۶۲۰۴	۳۱۶۲۰۴	.	۳۵- ۹۹۹۹۹۹

ماخذ: نتایج حاصل از تحقیق

جدول (۱۷): شاخص شدت تجارت میان ایران و بلاروس طی سالهای ۲۰۰۰-۲۰۰۶

شرح	تجارت جهانی کالا		مبادلات ایران با جهان			مبادلات ایران با بلاروس			مبادلات بلاروس با جهان		
	صادرات (b\$)	واردات (b\$)	صادرات (غیرنفتی) (b\$)	واردات (b\$)	تراز (b\$)	صادرات (m\$)	واردات (m\$)	تراز (منفی) (m\$)	صادرات (b\$)	واردات (b\$)	تراز (b\$)
۲۰۰۰ (۱۳۷۹)	۶۴۳۵/۷	۶۶۳۳	۴/۱۸۱	۱۵/۰۸۶	-۱۰/۹۰۵	۸/۱۱۶	۰/۱۷۷	۷/۹۳۹	۷/۲	۸/۶	-۱/۳
۲۰۰۱ (۱۳۸۰)	۶۱۷۷/۴	۶۳۸۰/۵	۴/۵۶۵	۱۸/۱۲۹	-۱۳/۵۶۴	۲۸/۴۰۴	۰/۴۰۹	۲۷/۹۹۵	۷/۴	۸/۲	-۰/۸
۲۰۰۲ (۱۳۸۱)	۶۴۶۵/۲	۶۶۱۶/۹	۵/۲۷۱	۲۲/۰۳۶	-۱۶/۷۶۵	۵/۴۰۳	۰/۳۴۵	۵/۰۵۸	۸	۹	-۱
۲۰۰۳ (۱۳۸۲)	۷۴۹۰/۳	۶۶۸۴/۸	۶/۶۳۶	۲۹/۵۶۱	-۲۲/۹۲۵	۸/۷۵۹	۰/۹۸۶	۷/۷۷۳	۹/۹	۱۱/۵	-۱/۶
۲۰۰۴ (۱۳۸۳)	۸۹۷۵/۶	۱۲۴۴/۷	۷/۵۳۷	۳۸/۱۹۹	-۳۰/۶۶۲	۱۵/۳۵۱	۱/۵۲۶	۱۳/۸۲۵	۱۳/۷	۱۶/۴	-۲/۷
۲۰۰۵ (۱۳۸۴)	۹۷۴۴۵	۱۰۸۶۰	۱۱/۱۸۹	۴۰/۹۶۹	-۲۹/۷۸۰	۱۷/۴۵۲	۱/۰۳۷	۱۶/۴۱۵	۱۵/۹	۱۶/۶	-۰/۷
۲۰۰۶ (۱۳۸۵)	۱۲۰۶۲	۱۲۳۸۰	۱۶/۳۰۰	۴۱/۴۰۰	-۲۵/۱۰۰	۱۴/۸۴۸	۱/۵۷۴	۱۳/۲۷۴	۱۹/۶	۲۱/۱	-۱/۵

Sources: UNCTAD, HandBook of Statistics, ۲۰۰۵, pp:۴۰۵-۴۱۲

۴- وضعیت روابط تجاری ایران با بلاروس

بسیار نازل است. برای نمونه اولین کالای صادراتی ایران به بلاروس توتون و تنباکو بوده که ارزش آن تنها ۴۲۶ هزار دلار بوده که این کالا به تنهایی ۴۱ درصد از ارزش کل صادرات ایران به جمهوری بلاروس را تشکیل می‌دهد. این امر تأییدکننده این واقعیت است که هم جریان تجاری دو جانبه نازل است و هم جریان تجاری به تعداد معدودی کالا اختصاص دارد.

۴-۲- ساختار صادراتی و وارداتی گروه‌های اصلی بلاروس و ایران

جدول (۱۳)، گروه‌های اصلی وارداتی و صادراتی دو کشور بلاروس و ایران را نشان می‌دهد. با مطالعه اجمالی این جدول نتایج زیر حاصل می‌شود: اولین گروه کالایی وارداتی بلاروس به کالاهای صنعتی تعلق دارد که ۶۶/۵ درصد از کل صادرات این کشور را تشکیل می‌دهد. گروه کالاهای صنعتی بلاروس بترتیب شامل سایر کالاهای صنعتی (۲۹/۷ درصد)، ماشین‌آلات و وسائط نقلیه (۲۳/۹ درصد) و تولیدات شیمیایی (۱۲/۹ درصد) است. سوخت‌ها با ۲۶/۹ درصد از کل صادرات، دومین گروه صادراتی بلاروس را تشکیل می‌دهد که طی دو سال مورد بحث رو به افزایش گذاشته است. مواد خام کشاورزی و معدنی و فلزات سهم مهمی در صادرات بلاروس ندارند بویژه آن که سهم مواد خام کشاورزی از کل صادرات این کشور روبه کاهش گذاشته است. بدین ترتیب بلاروس در گروه تولیدات صنعتی و سوختها دارای مزیت و در مواد غذایی دارای عدم مزیت است. اولین گروه کالایی صادراتی ایران با ۸۵/۶ درصد از کل صادرات به سوختها تعلق دارد که در واقع تک محصولی بودن شدید صادرات کشور را نشان می‌دهد. اما

بررسی روابط تجاری دو جانبه ایران و بلاروس حاکی از یک طرفه بودن مبادله کالاهای غیرنفتی به نفع بلاروس است؛ چرا که طی سال‌های ۲۰۰۰-۰۶ کل صادرات غیرنفتی ایران به بلاروس ۶/۰۵۶ میلیون دلار بوده، حال آن که واردات ایران از بلاروس ۹۸/۳۳ میلیون دلار بوده است، بدین ترتیب حجم صادرات ایران به بلاروس یک شانزدهم صادرات بلاروس به ایران بوده، که قسمت اعظم این کسری از طریق صدور نفت خام به این کشور پوشش داده شده است. با وجود آن که حجم صادرات ایران به بلاروس در فاصله ۲۰۰۰-۰۶ نزدیک نه برابر شده است، اما حجم روابط تجاری بین ایران و بلاروس در سطح بسیار نازلی قرار دارد به طوری که در سال ۱۳۸۵ سهم صادرات ایران به بلاروس حدود یک صدم درصد صادرات ایران به جهان است و مضافاً سطح واردات ایران از بلاروس بمراتب بیش تر از سطح صادرات ایران به بلاروس است.

۴-۱- جریان اقلام کالاهای مبادله‌ای (صادراتی و وارداتی) ایران با (به/از) بلاروس

در جدول (۱۲)، مهمترین کالاهای صادراتی و وارداتی ایران به/از بلاروس به همراه ارزش و سهم آن از کل صادرات و واردات دو جانبه نشان داده شده است. مطابق اطلاعات این جدول: تعداد محدودی از کالاهای مبادله‌ای هر دو کشور در جریان تجاری دو جانبه بین این دو کشور مبادله شده است و مضاف بر آن ارزش مبادله مهمترین کالاهای مبادله‌ای هر دو کشور به خصوص کالاهای صادراتی ایران به بلاروس

جدول (۱۸): متوسط نرخهای تعرفه MFN واردات بلاروس و ایران

ایران			بلاروس			شرح		متوسط ساده نرخ MFN
۲۰/۹	۲۷	۶۴/۷	۱۱	۱۲/۹	۱۲/۴	%	متوسط ساده نرخ MFN	
۷/۹	۸/۵	۱۸/۹	۸/۲	۸/۹	۹/۹	%	کل تولیدات غیر کشاورزی و غیر سوختی	
۲۱/۳	۲۷/۶	۶۵/۹	۱۱/۲	۱۲/۲	۱۲/۶	%	معادن و فلزات	
۱۱/۶	۱۱/۴	۱۹/۱	۶/۷	۷/۰	۶/۰	%	تولیدات صنعتی	
۱۶/۴	۱۶/۱	۴۲/۹	۱۰/۶	۱۲/۷	۱۱/۹	%	تولیدات شیمیایی	
۲۶/۸	۳۸	۹۱/۶	۱۳/۱	۱۵/۵	۱۵/۲	%	ماشین آلات و وسائط حمل و نقل	
۱۴/۵	۱۷/۹	۲۸/۱	۱۰/۲	۱۱	۱۰/۳	%	سایر تولیدات صنعتی	
۸/۵	۹/۹	۱۳/۳	۸/۱	۷	۵	%	متوسط وزنی نرخ MFN	
۱۴/۶	۱۸	۲۸/۶	۱۰/۴	۱۱/۲	۱۰/۵	%	کل تولیدات غیر کشاورزی و غیر سوختی	
۱۵/۵	۲۰/۶	۱۱/۹	۸	۸/۶	۷	%	معادن و فلزات	
۱۴/۸	۱۸/۶	۳۴/۸	۱۰/۶	۱۱/۶	۱۱/۱	%	تولیدات صنعتی	
۱۳/۷	۱۵/۵	۲۹/۴	۱۱/۲	۱۲	۱۱/۵	%	تولیدات شیمیایی	
							ماشین آلات و وسائط حمل و نقل	
							سایر تولیدات صنعتی	

Sources: UNCTAD, Handbook of Statistics, ۲۰۰۵, pp: ۴۲۳-۴۲۷

حالی است که بلاروس بهتر از ایران در توسعه بازار عمل کرده است. نزدیک به یک بودن شاخص کسینوس، گویای این واقعیت است که امکان افزایش صادرات ایران به این کشور وجود دارد و این کشور می تواند بازار مناسبی برای صادرات ایران باشد. دامنه هر دو شاخص کسینوس محاسبه شده دارای نوسانات اندکی است و در واقع دارای درجه اکمال تجاری با ایران هستند.

۵-۲- برآورد پتانسیل تجاری ایران با بلاروس

با هدف بررسی امکان توسعه تجارت محصولات ایران با بلاروس و برای آن که بتوان هم میزان پتانسیل و هم محصولات پتانسیل دار را معین کرد، از روش برآورد ساده پتانسیل تجاری استفاده شده است. آمار محصولات صادراتی ایران و وارداتی بلاروس بر اساس کد ۶ رقمی HS برای دوره ۵-۲۰۰۱ از آخرین نسخه نرم افزار آمار تجاری (۲۰۰۵) PCTAS)، استخراج شده است.

یکی از روش های محاسبه پتانسیل تجاری بین دو کشور در یک موافقتنامه تجاری درصد استفاده نشده از ظرفیت تجاری کالایی میان دو کشور است. در این قسمت پتانسیل صادراتی ایران به این کشور به منظور ارائه تصویری روشن از پتانسیل صادراتی و تبیین چارچوبی برای مذاکرات تجاری دوجانبه کالائی، مطالعه شده است. برای محاسبه پتانسیل صادرات ایران به بلاروس مراحل زیر انجام شده است:

۱- محصولات صادراتی ایران به جهان و محصولات وارداتی بلاروس از جهان بر حسب کد شش رقمی نظام هماهنگ HS از لوح فشرده TAS-PC به دست آمده است و کدهای کالایی مشترک بین صادرات ایران و واردات این کشور بر حسب کد ۶ رقمی HS شناسایی شد.

عمده واردات ایران به گروه کالاهای صنعتی بترتیب شامل ماشین آلات و وسائط نقلیه (۴۶ درصد)، سایر کالاهای صنعتی (۲۰/۹ درصد)، و تولیدات شیمیایی (۱۲/۳ درصد) تعلق دارد. مواد غذایی سهمی از واردات و صادرات ایران را تشکیل می دهد که طی دو سال مذکور، سهم مواد غذایی در واردات ایران رو به کاهش و سهم مواد غذایی در صادرات ایران رو به افزایش گذاشته است. مطالعه واردات بلاروس و صادرات ایران، گویای آن است که گروه سوخت ها و مواد غذایی از بالاترین درجه اکمال تجاری برخوردار است. به عبارتی صادرکنندگان ایرانی در این محصولات، به طور بالقوه می توانند در تأمین نیازهای وارداتی بلاروس فعال باشند. ایران علاوه بر تأمین سوخت (نفت خام) بلاروس قسمتی از مواد غذایی این کشور را می تواند تأمین کند که در ادامه با جزئیات دقیق تر ارایه می شود.

۵- شاخص های ارزیابی توسعه روابط تجاری ایران و بلاروس

۵-۱- شاخص کسینوس بین جریان تجاری ایران و بلاروس

درجه اکمال تجاری در واقع میزان تشابه ساختار صادرات یک کشور با واردات کشور دیگر است که نشان دهنده امکان تجارت بین کشورها است. به منظور تعیین اکمال تجاری بین ایران و بلاروس شاخص کسینوس برای جریان صادرات ایران با این کشور و بالعکس طی دوره زمانی ۵-۲۰۰۱ محاسبه و در جدول (۱۴) درج شده است. نتایج محاسبات نشان می دهد: شاخص کسینوس بردار صادرات ایران - واردات بلاروس بمراتب بیشتر از شاخص کسینوس بردار واردات ایران - بردار صادرات بلاروس است که در واقع بازار بلاروس به طور بالقوه بازار مناسبی برای جذب کالاهای صادراتی ایران است. این در

متوسط این شاخص معادل یک می باشد، لذا بیشتر بودن مقدار شاخص از عدد یک بیانگر بیشتر بودن شدت تجارت بین آن دو کشور بوده و هر چه مقدار این شاخص نزدیک به صفر باشد، نشان دهنده کمتر بودن شدت تجارت بین دو کشور است. تعدادی از اقتصاددانان از جمله اندرسون و نوردهیم (۱۹۹۳)، درایسدل و گرنویت (۱۹۸۲) و بیتس (۱۹۹۷)^(۱۱) این شاخص را برای مناطق مختلف جهان استفاده کرده اند.

این شاخص از این جنبه دارای اهمیت است که، وقتی یک کشور در یک موافقت نامه تعرفه ترجیحی

(PTA: Preferential Trade Agreement) شرکت می کند، ممکن است ارزش صادرات کشور افزایش یابد، حتی تجارت با برخی کشورهای خاص کاهش یابد. بدین ترتیب، این شاخص علاوه بر این که کسب درآمدی تقاضای وارداتی گذشته نگر محاسبه شده را تکمیل می کند، بلکه افزایش تجارت برون منطقه ای را نیز نشان می دهد. این برداشت از شاخص فوق وقتی تقویت می شود که به صورت سری زمانی ارایه شود که تغییرات تجارت دو سویه را نیز نشان می دهد.

بدین ترتیب هر چه این شاخص ارقام بالایی را به خود اختصاص دهد، حکایت از آن دارد که آن کشور عضو مناسبی برای آن موافقت نامه تجاری است و اما هر چه این شاخص ارقام نازلی را به خود اختصاص دهد حاکی از آن است که طبیعت تجارت آن دو کشور به گونه ای است که مبادلات تجاری دوجانبه نازلی بین آن صورت پذیرفته و لذا موافقت نامه تجاری ترجیحی دوجانبه موفقیتی در بر ندارد.^(۱۲) صادرات ایران به بلاروس^(۱۳) از ۱۷۷ هزار دلار در سال ۲۰۰۰ به ۱/۵۷ میلیون دلار در سال ۲۰۰۶ با نرخ رشد سالانه ۴۳/۹ درصد روبه افزایش گذاشته، اما سهم صادرات ایران به بلاروس از کل صادرات ایران از ۴ هزارم درصد در سال ۲۰۰۰ به یک صدم درصد در سال ۲۰۰۶ افزایش یافته است. در مقابل، واردات بلاروس از جهان از ۸/۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۰ به ۲۱/۱ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۶ با نرخ رشد سالانه ۱۶ درصد مواجه بوده سهم واردات بلاروس از واردات جهانی از ۱۳ صدم درصد به ۱۷ صدم درصد افزایش نشان می دهد.

بدین ترتیب شدت تجارت میان ایران و بلاروس از ۰/۰۳ در سال ۲۰۰۰ به ۰/۰۶ در سال ۲۰۰۶ به حدود دو برابر افزایش یافته است، که در واقع، طی این مدت افزایش شدت تجارت با رشد صادرات ایران و واردات بلاروس از جهان هماهنگ بوده است. اما شاخص ITI در بین دو کشور بسیار نازل است و غالب تجارت این دو کشور با شرکای فرامنطقه ای آن ها صورت می گیرد.^(۱۴) هر چند، ایجاد موافقت نامه

۲- صادرات ایران به جهان و بلاروس و واردات کشور بلاروس از جهان به طور مشترک استخراج شد و حداقل ارزش صادرات محصولات ایران به جهان و واردات این کشور از جهان در آن تعیین شد.

۳- از تفاضل صادرات ایران به بلاروس و ستون حداقل، ظرفیت استفاده نشده صادراتی ایران به این کشور، تعیین شد.

۴- و بالاخره، درصد استفاده نشده از ظرفیت صادراتی محصولات ایران به این کشور محاسبه شد.

جدول (۱۵) پتانسیل صادراتی محصولات ایران به بلاروس طی دوره

۲۰۰۱-۲۰۰۵ بر حسب هزار دلار را نشان می دهد. بر مبنای این جدول نتایج زیر به دست آمده است:

۱- ستونهای سوم تا پنجم جدول، حداقل ارزش (صادرات ایران به جهان و واردات بلاروس از جهان) بر حسب کدهای ۶ رقمی نظام هماهنگ است که در واقع حداکثر پتانسیل وارداتی بلاروس از ایران در آن محصولات را برای دو سال ۲۰۰۱، ۲۰۰۵ و کل دوره نشان می دهد.

۲- ستون ششم تا هشتم این جدول، میزان استفاده نشده از حداکثر ظرفیت (پتانسیل) صادراتی ایران به کشور بلاروس بر حسب کدهای ۶ رقمی نظام هماهنگ (HS) برای دو سال ۲۰۰۱، ۲۰۰۵ و کل دوره را معرفی می کند.

هر چند در این جدول به وضوح نتایج ارایه شده است و اما نکاتی چند در ادامه ارایه می شود:

مطالعه تعداد اقلام محصولات دارای پتانسیل صادراتی ایران به بلاروس گویای آن است که بلاروس با ۱۲ محصول دارای پتانسیل وارداتی از ایران است. از این تعداد محصول دارای پتانسیل وارداتی بلاروس از ایران، در بسیاری از این محصولات هیچ استفاده ای از آن پتانسیل صورت نگرفته و یا درصد استفاده از ظرفیت کمتر از ۱۰ درصد بوده که شامل کدهای بشرح اشاره شده در جدول (۱۵) است.

۳-۵- اندازه گیری شاخص شدت تجارت جریان تجاری میان ایران و بلاروس

جریان تجاری دوجانبه میان دو کشور تحت تاثیر اندازه کل تجارت دو کشور صادرکننده و واردکننده قرار می گیرد و در نتیجه با توجه به متفاوت بودن اندازه تجارت کشورها، نمی توان حجم مبادلات آن ها را با یکدیگر مورد مقایسه قرار داد. برای رفع این نقیصه از "شاخص شدت تجارت" استفاده می شود.^(۱۰) این شاخص، تجارت بین دو کشور را بدون توجه به اندازه کشورهای طرف مبادله اندازه می گیرد. از آنجا که

(۱۴۰۴۱۰) با RCA برابر ۱۵/۸۲ نسبت به این کشور دارای مزیت نسبی صادراتی است.

۵-۶- سطح موانع تعرفه‌ای واردات به جمهوری بلاروس و ایران

میانگین نرخهای تعرفه در کشورهای در حال توسعه از ۳۰ درصد در اوایل دهه ۱۹۸۰ به حول ۱۵ درصد در اواخر دهه ۱۹۹۰، یعنی به نصف کاهش یافته است (WB, ۲۰۰۱). کاهش مطلق در نرخهای تعرفه در کشورهای در حال توسعه بسیار بیشتر از کشورهای صنعتی بوده است، البته کاهش از سطوح بالاتر احتمالاً منافع رفاهی بیشتری را نسبت به کاهشهای متناظر در سطوح پایین‌تر تعرفه در بر دارد (Martin, ۱۹۹۷)، پراکنش نرخهای تعرفه، اساساً کاهش یافته است. ممکن است ابتدا تصور شود که کاهش تعرفه‌ها بازتابی از جایگزینی موانع غیرتعرفه‌ای با تعرفه‌ها است، اما برخی شواهد و قراین گویای آن است که موانع غیرتعرفه‌ای نیز رو به کاهش گذاشته است. برای نمونه، پوشش موانع غیرتعرفه‌ای شامل انحصار مؤسسات تجاری دولتی در کشورهای در حال توسعه به طور چشمگیری کاهش یافته است.

متوسط ساده و موزون نرخ‌های تعرفه MFN برای کل تولیدات و گروه‌های اصلی صنعت برای بلاروس و ایران در جدول (۱۸) درج شده است. با نگاهی به این جدول نتیجه می‌شود که متوسط ساده تعرفه وارداتی کل و گروه‌های اصلی صنعت در بلاروس پایین و نیز روبه کاهش بوده است. در این میان، کمترین نرخ تعرفه به واردات تولیدات شیمیایی تعلق دارد. در مقابل، متوسط ساده نرخ‌های تعرفه کل و گروه‌های اصلی صنعت برای ایران در ابتدای دوره بالا بوده، اما طی سال‌های اخیر روبه کاهش گذاشته است. مقایسه سطح تعرفه‌های اعمال شده بر واردات کل و گروه‌های اصلی صنعت ایران و بلاروس، نتیجه می‌شود که همچنان موانع تعرفه‌ای دسترسی به بازار ایران بیش از دوبرابر بلاروس است و در واقع ایران بایستی تعهدات کاهشی بیشتری را در مقایسه با بلاروس برای توسعه و ارتقای تجارت دوجانبه بپذیرد.

۶- جمع بندی نتایج، پیشنهادها و ملاحظات پایانی

۱- نظر به این که اندازه جمعیت و رشد آن در بلاروس پایین است و جمعیت یک عامل مهم در تقاضای داخلی و خارجی است، لذا ایران برای نفوذ به این بازار با رقابت سختی مواجه است، با این وجود بسیاری از محصولات غذایی صادراتی ایران در این بازار کمتر شناخته شده و امکان نفوذ و توسعه این محصولات به این بازار بالا است.

۲- کل تولید ناخالص داخلی بلاروس در سال ۲۰۰۴، ۲۲/۹ میلیارد دلار آمریکا و ۶۸/۵ میلیارد دلار بر حسب PPP بوده است که سهم GDP این کشور از تولید جهانی بترتیب ۶ صدم و ۱۲ صدم درصد است که در مقایسه با سهم آن از جمعیت جهانی (۱۵ صدم درصد) پائین‌تر است. از لحاظ مشابهت اقتصادی، اندازه GDP بلاروس حدود یک‌هفتم اندازه اقتصاد ایران است و لذا انتظار می‌رود مناسبات

تعرفه ترجیحی میان ایران و بلاروس، از مهمترین ابزار سیاست تجاری در زمینه توسعه تجارت دوجانبه می‌تواند به شمار رود، اما نظر به این که این دو کشور از همان ابتدای ایجاد موافقت‌نامه ترجیحی از فرضیه شرکای طبیعی تجارت تجاری برخوردار نیستند، لذا این فرضیه که ایجاد موافقت‌نامه تجارت ترجیحی میان ایران و بلاروس بتواند تجارت دوجانبه را به طور چشمگیری افزایش دهد، از تایید کافی برخوردار نیست.

۴-۵- محصولات کشاورزی صادراتی دارای مزیت نسبی ایران به بلاروس

در این قسمت به تحلیل محصولات کشاورزی (کلیه محصولات و تولیدات کشاورزی برحسب نظام هماهنگ و کدگذاری کالای (HS) شش رقمی از ۰۱۰۰۰۰ تا آخرین ردیف ۲۴۰۰۰۰ است.) صادراتی دارای مزیت نسبی ایران به بلاروس طی سال‌های ۲۰۰۳-۱۹۹۹ پرداخته می‌شود تا بدین وسیله اگر زمینه و امکان توسعه صادرات محصولات کشاورزی از ایران به این کشور وجود دارد، مشخص شود. تعداد کالاها و محصولات کشاورزی صادراتی برحسب کد شش رقمی HS به همراه تعداد کالاهای دارای مزیت نسبی ایران، گویای آن است که:

۱- کالاهای صادراتی دارای مزیت نسبی ایران ۳۰۷ کد کالا است. ایران از مجموع ۱۹۲۳ قلم کالا صادراتی طی سال‌های ۲۰۰۳-۱۹۹۹، تعداد ۳۰۷ قلم کالا (۱۶ درصد) از مزیت نسبی صادراتی برخوردار بوده است. مطالعه محصولات کشاورزی صادراتی دارای مزیت نسبی ایران گویای آن است که از مجموع ۳۰۷ قلم کالا دارای مزیت نسبی، تعداد ۶۳ قلم کالا از آن محصولات کشاورزی بوده که یک پنجم از محصولات صادراتی دارای مزیت نسبی را محصولات و فرآورده‌های کشاورزی تشکیل می‌دهند.

۲- محصولات کشاورزی صادراتی مزیت دار ایران و بلاروس را در سه دسته می‌توان ارایه کرد: الف- محصولات صادراتی که ایران و بلاروس، هر دو مزیت نسبی دارند؛ ب- محصولات صادراتی که تنها ایران در مقایسه با بلاروس مزیت نسبی دارد؛ ج- محصولات صادراتی که بلاروس در مقایسه با ایران مزیت نسبی دارد؛ مطالعه حاضر به دنبال آن است که محصولات صادراتی کشاورزی دارای مزیت نسبی ایران که بلاروس واردکننده آن و یا زمینه برای واردات دارد، را نشان دهد.

۳- نتایج محاسبه مزیت نسبی محصولات کشاورزی ایران در مقایسه با جمهوری بلاروس گویای آن است که ایران دستکم در تعداد ۷ محصول کشاورزی شامل خیارو خیار ترشی (۰۷۱۱۴۰) با RCA برابر ۸/۱۹؛ نخود رسمی (۰۷۱۳۲۰) با RCA برابر ۲۴/۵۱؛ پسته (۰۸۰۲۵۰) با RCA برابر ۱۴۶/۵۱؛ خرما (۰۸۰۴۱۰) با RCA برابر ۵۷/۴۹؛ هسته و مغز هسته زردآلو، هلو یا آلو (۱۲۱۲۳۰) با RCA برابر ۱۴/۹۶؛ شیر و عصاره‌های نباتی از رازک با RCA برابر ۱۷/۷۵؛ انواع مواد اولیه نباتی مورد نیاز در رنگ‌رزی یا دباغی

اقتصادی و مبادلات تجاری دو جانبه ایران با بلاروس بمراتب بیشتر از بسیاری از کشورهای CIS که اقتصاد کوچکتری دارند، باشد. بر مبنای شاخص تولید ناخالص داخلی سرانه، امکان توسعه تجارت میان اقتصادهای با تولید ناخالص داخلی سرانه مشابه تر، بیشتر است. لذا با عنایت به اینکه GDP سرانه ایران ۷۵۲۵ دلار بر حسب PPP بمراتب نزدیکتر به GDP سرانه بلاروس است، لذا امکان توسعه تجارت دو جانبه ایران با این کشور بیشتر است.

۳- سهم صنعت، بویژه کالاهای صنعتی ساخته شده، از GDP شاخص توسعه صنعتی مهمی است که در این میان بلاروس هم پای بسیاری از اقتصادهای صنعتی وضعیت بسیار مطلوبی دارد. سهم کالاهای صنعتی از GDP بلاروس بیش از دو برابر ایران است که در واقع بلاروس بخشی از نیازهای صنعتی ایران را می تواند برآورده کند. سهم کشاورزی از GDP در هر دو کشور در دوره زمانی ۲۰۰۳-۱۹۹۰ پیوسته روبه کاهش گذاشته، اما همچنان ایران در این حوزه دارای مزیت‌هایی فراوانی است. مضافاً، سهم بخش خارجی اقتصاد از GDP شاخص توسعه‌ای دیگری است که بالا بودن نسبت فوق درجه باز بودن اقتصاد و توسعه یافتگی بخش خارجی آن کشور را بیان می کند. رقم شاخص فوق برای بلاروس بالاست و روند آن در فاصله زمانی مورد بحث، روبه افزایش بوده است.

۴- طی سال‌های ۲۰۰۴-۱۹۹۵ تجارت (صادرات بعلاوه واردات) بلاروس با ۲۸۹/۴ درصد رشد به رقم قابل ملاحظه ۳۰/۱ میلیارد دلار رسیده و متوسط سهم بلاروس از تجارت جهانی از یک دهم درصد به ۱۷ صدم درصد در سال ۲۰۰۴ افزایش یافته است. بلاروس همواره با کسری تجاری مواجه بوده و رقم آن در طی دوره روبه فزونی است. صادرات و واردات سرانه بلاروس از ۴۹۴/۸ و ۵۷۷/۳ دلار در سال ۱۹۹۵ به ۱۴۰۳/۱ و ۱۶۶۸/۴ دلار در سال ۲۰۰۴ معادل ۲/۸۴ و ۲/۸۹ برابر شده است. هم‌اینک که آهنگ رشد تجارت بلاروس بمراتب بیشتر از آهنگ رشد تجارت جهانی است، انتظار می رود بلاروس بازار

روبه توسعه‌ای برای توسعه تجارت ایران باشد. اولین و بزرگ‌ترین مقاصد صادراتی و مبادی وارداتی بلاروس کشورهای شرق اروپا و CIS و بعد اروپا بویژه EU است که این دو منطقه قسمت اعظم تجارت بلاروس (بیش از ۸۵ درصد) را تشکیل می دهند. سهم اعظم از صادرات بلاروس، کالاهای صنعتی است. این در حالی است که سهم صادرات مواد اولیه از صادرات ایران ۹۱ درصد است که این توان رقابتی بالای صنعت بلاروس را در مقایسه با ایران نشان می دهد. مضاف بر آن امکان سرمایه گذاری بلاروس را

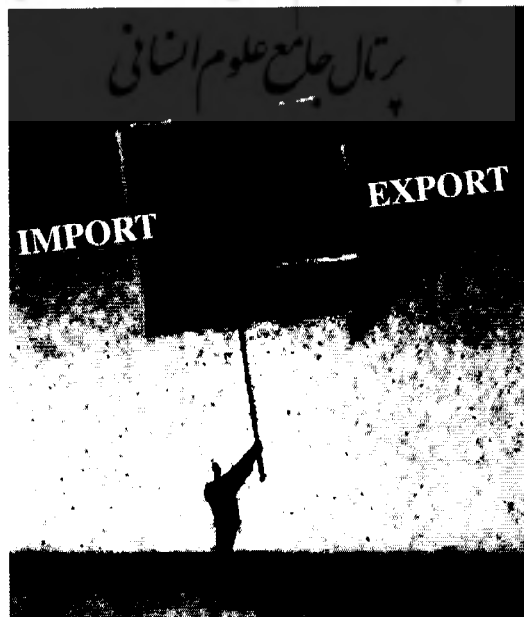
در بخش مواد اولیه و فرآوری آن را بیان می کند.

۵- شاخص تمرکز کالایی صادرات (به خصوص واردات) بلاروس نسبتاً پایین و نیز کمتر تغییر را طی دو سال ۱۹۹۳ و ۲۰۰۳ شاهد بوده است که هم ردیف کشورهای توسعه یافته است. نسبت شاخص تمرکز کالایی صادرات بلاروس در مقایسه با ایران پایین و این نسبت نزدیک ۱ به ۵ است که در واقع گویای تنوع پذیری بالای صادرات بلاروس در مقایسه با تمرکز بالای صادرات ایران است. بلاروس در راستای متنوع کردن صادرات موفق بوده و مضافاً این که بازار (تقاضای وارداتی) این کشور جاذب بسیاری از کالاهاست و استعداد این بازار برای توسعه مبادلات درون گروهی به شرط امکان تامین کالای مورد نیاز این کشور از ایران زیاد است. البته، شاخص تنوع شرکای تجاری در صادرات و واردات بلاروس نسبتاً بالا و نیز در فاصله سال‌های ۲۰۰۳-۱۹۹۳ شرکای تجاری این کشور متنوع تر شده که گویای توسعه بازار و متنوع کردن شرکای تجاری بلاروس در دهه اخیر است.

۶- در سال ۲۰۰۴ جریان ورودی FDI برای بلاروس ۵۰۰ میلیون دلار بوده که ۸ صدم درصد از FDI جهانی را تشکیل می دهند و این رقم طی سال‌های اخیر بالاترین رقم بوده است. سهم FDI از GDP بلاروس در سال ۲۰۰۴ حدود ۲/۲ درصد بوده که بی تردید در رشد اقتصادی ۱۱/۶ درصدی آن کشور موثر بوده است.

۷- شدت تجارت میان ایران و بلاروس از ۰/۰۳ در سال ۲۰۰۰ به ۰/۰۶ در سال ۲۰۰۳ به حدود دو برابر افزایش یافته است، افزایش شدت تجارت با رشد صادرات ایران و واردات بلاروس از جهان هماهنگ بوده است. اما شاخص ITI در بین دو کشور نازل است و غالب تجارت این دو کشور با شرکای فرامنطقه‌ای آن‌ها صورت می گیرد. هر چند، ایجاد موافقتنامه تعرفه ترجیحی بین این دو، از مهمترین ابزار سیاست تجاری در توسعه تجارت می تواند به شمار رود، اما نظر به اینکه این دو کشور از ابتدای ایجاد موافقت نامه از فرضیه شرکای طبیعی برخوردار نیستند، لذا این فرضیه که ایجاد موافقت نامه میان این دو بتواند تجارت دو جانبه را شدیداً افزایش دهد، از تایید کافی برخوردار نیست.

۸- متوسط ساده تعرفه وارداتی کل و گروه‌های اصلی صنعت در بلاروس پایین و نیز رو به کاهش بوده است. در این میان، کمترین نرخ تعرفه به واردات تولیدات شیمیایی تعلق دارد. در مقابل، متوسط ساده نرخ‌های تعرفه کل و گروه‌های اصلی صنعت برای ایران در ابتدای دوره بالا بوده، اما در سال‌های اخیر روبه کاهش گذاشته است. از مقایسه سطح تعرفه واردات کل و گروه‌های اصلی صنعت ایران و بلاروس، نتیجه می شود که موانع

خیار و خیار ترشی؛ نخود رسمی؛ پسته؛ خرما؛ هسته و مغز هسته زردآلو، هلو یا آلو؛ شیر و عصاره های نباتی از رازک؛ انواع مواد اولیه نباتی مورد نیاز در رنگ رزی یا دباغی نسبت به این کشور مزیت نسبی صادراتی دارد.

دسترسی به بازار ایران بیش از دو برابر بلاروس است و در واقع ایران بایستی تعهدات کاهشی تعرفه ای بیشتری را در مقایسه با بلاروس برای ارتقای تجارت دوجانبه بپذیرد.

۹- مواد غذایی سهمی از واردات و صادرات ایران را تشکیل می دهند که طی دوره، سهم مواد غذایی در واردات ایران روبه کاهش، اما سهم آن در صادرات ایران روبه افزایش گذاشته است. مطالعه واردات بلاروس و صادرات ایران، گویای آن است که گروه سوخت ها و مواد غذایی از بالاترین درجه اکمال تجاری برخوردار است. صادرکنندگان ایرانی در این محصولات، بطور بالقوه می توانند در

تأمین نیازهای وارداتی بلاروس فعال باشند. ایران علاوه بر تأمین سوخت قسمتی از مواد غذایی بلاروس را می تواند تأمین کند.

۱۰- حجم صادرات ایران به بلاروس در فاصله ۶-۲۰۰۰ نزدیک نه برابر افزایش یافته است، اما حجم روابط تجاری بین ایران و بلاروس در سطح نازلی است به طوری که در سال ۱۳۸۵ سهم صادرات ایران به بلاروس حدود یک صد درصد صادرات ایران به جهان است و واردات ایران از بلاروس بمراتب بیش تر از صادرات ایران به بلاروس است. تعداد محدودی از کالاهای هر دو کشور در جریان تجاری دوجانبه مبادله شده و مضافاً ارزش مبادله مهم ترین کالاهای مبادله ای به خصوص کالاهای صادراتی ایران به بلاروس نازل است. این امر مؤید این واقعیت است که جریان تجاری دوجانبه نازل است و مضافاً جریان تجاری محدود به اندک کالاها است.

۱۱- شاخص کسینوس صادرات ایران - واردات بلاروس بمراتب بیشتر از شاخص کسینوس واردات ایران - صادرات بلاروس است که در واقع مبین این است بازار بلاروس به طور بالقوه بازار مناسبی برای جذب کالاهای وارداتی ایران است و این کشور می تواند بازار مناسبی برای صادرات ایران باشد، هر چند بلاروس بهتر از ایران در توسعه بازار عمل کرده است.

۱۲- بلاروس در ۱۲ محصول دارای پتانسیل وارداتی از ایران است که در بسیاری از این محصولات هیچ استفاده ای از آن پتانسیل صورت نگرفته و یا درصد استفاده از ظرفیت کمتر از ۱۰ درصد بوده است.

۱۳- مطالعه محصولات کشاورزی صادراتی دارای مزیت نسبی ایران گویای آن است که از مجموع ۳۰۷ قلم کالا دارای مزیت نسبی، تعداد ۶۳ کالا از آن محصولات کشاورزی (یک پنجم) است. در واقع نتایج محاسبه مزیت نسبی محصولات کشاورزی ایران در مقایسه با بلاروس گویای آن است که ایران دستکم در تعداد ۷ محصول شامل

پی نوشت ها:

1. Human Development Index (HDI)
2. Human Development Report (HDR)
3. United Nations Development Program (UNDP)

۴- در این شاخص، توسعه انسانی فرآیندی است که دامنه حق انتخاب از سوی مردم را وسعت می دهد، لیکن طی زمان و در هر سطحی از توسعه، سه عامل یا گزینه ضروری برای مردم ملاک قرار می گیرد: رسیدن به یک زندگی طولانی و توأم با سلامت (امید به زندگی)، کسب علم و دانش (شاخص باسوادی) و دسترسی به منابع مورد نیاز و یک سطح زندگی مناسب و شایسته (قدرت خرید پایه)، در صورت نبود این گزینه های ضروری، دسترسی به بسیاری از فرصت های دیگر ناممکن می شود

۵- کشورهایی که سطح سواد، امید به زندگی و قدرت خرید پایه بالاتری دارند، در این گروه (High Human Development) واقع شده اند. در واقع ارزش عددی شاخص توسعه انسانی کشورهایی که بیش از ۰/۸ بوده، جزء گروه کشورهای دارای سطح توسعه انسانی بالا (به تعداد ۶۳ کشور) هستند.

۶- البته باید توجه داشت که تولید سرانه، اختلاف درآمدها را نشان نمی دهد و هرگاه تولید سرانه در دو کشور مساوی باشد، کشوری که در آن اختلاف درآمد کمتر باشد، دارای اقتصاد سالم تر و توسعه یافته تری است.

۷- تعداد محصولات صادر شده و وارد شده بر حسب گروه کالایی SITC سه رقمی است.

۸- شاخص تمرکز (Concentration Index) به طور بسیار دقیق تری ساختار کالایی صادرات کشورها را مورد بحث قرار می دهد، حال آنکه شاخص تنوع (Diversification Index) بطور دقیق تری ساختار شرکای تجاری کشورها را که از جنبه تنوع مقایسه می شوند، مشخص

نشانه وقوع انحراف تجارت است. در مقابل در صورت ثابت بودن سهم منطقه در تجارت جهانی و افزایش شدت تجارت بدلیل افزایش تجارت درون منطقه ای اثر ایجاد تجارت در یک ترتیب تجاری منطقه ای وجود داشته است.

می کند. دامنه هر دو شاخص بین صفر و یک است، که رقم یک تمرکز بیش از حد را نشان می دهد. میزان اثرپذیری تجارت و درجه آسیب پذیری اقتصادها از تحولات بازار جهانی را می توان از طریق محاسبه شاخص تمرکز و تنوع تجاری دانست و به اصلاح آن از طریق سیاست ها و برنامه های توسعه اقدام کرد. این امر برای اقتصادهای تک محصولی جهت تغییر در روند جریان مبادلات تجاری بویژه توسعه و تنوع کیفی صادرات و شناسایی بازارهای جدیدتر برای کاهش درجه آسیب پذیری اهمیت بیشتری می یابد.

9 - Reisen

۱۰- شاخص شدت تجارت (Intensity of the Trade Index; ITI)

با استفاده از حاصل نسبت X_i/X_j به M_w/M_j بدست می آید. در این رابطه، X_i صادرات کشور i به کشور j ، X_j کل صادرات کشور i به جهان، M_j کل واردات کشور j از جهان و M_w کل واردات جهانی را نشان می دهد. رابطه کلی میل به صادرات درون یا برون منطقه ای (and Extra - Regional) (P_{ij}) (Propensity to export Intra -) به صورت زیر است: $P_{ij} = t_i * I_{ij}$ ، که در آن t_i نسبت کل صادرات به GDP کشور i است. شاخص شدت تجارت (I_{ij}) نشان می دهد که اگر تجارت در یک منطقه جغرافیایی انحرافی نداشته باشد (قسمتی از تجارت کشور i به کشور j / منطقه j باید مبادله شود برابر با وزن / سهم j در بازار جهانی است)، ارزش شاخص شدت تجارت کشور / منطقه j برابر واحد می شود، اما اگر شاخص بالاتر (پائین تر) از واحد باشد، کشور i تجارت دو جانبه بیشتر (کمتر) - با توجه به سهم j از واردات جهانی - دارد.

11. Anderson and Norheim (1997) and Yeats (1982), Drysdale and Garnaut (1993)

۱۲- اندازه گیری شدت تجارت نشان می دهد که آیا افزایش تجارت دوجانبه به قیمت کاهش تجارت با سایر دنیا بوده و یا آن که افزایش تجارت به صورت هماهنگ و متوازن اتفاق افتاده است. اندازه گیری شدت تجارت آهنگ رشد تجارت دوجانبه و تجارت فرامنطقه ای را نیز به صورت پویا نشان داده و مشخص می سازد که آیا با وجود کاهش نیافتن تجارت فرامنطقه ای انحراف تجارت به وقوع پیوسته است یا خیر؟ با فرض ثابت بودن تقاضای جهانی و یا برابر بودن نوسانات آن در داخل و خارج منطقه و یکسان بودن دیگر شرایط، افزایش شدت تجارت در اثر افزایش تجارت درون منطقه ای و کاهش سهم منطقه در تجارت جهانی نشانه وقوع انحراف تجارت خواهد بود. در مقابل در صورت ثابت بودن سهم منطقه در تجارت جهانی و افزایش شدت تجارت به دلیل افزایش تجارت درون منطقه ای اثر ایجاد تجارت در یک ترتیب تجاری وجود داشته است.

۱۳- صادرات (غیر نفتی) ایران از $4/2$ میلیارد دلار در سال 2000 به $16/3$ میلیارد دلار در سال 2006 با نرخ رشد سالانه $25/3$ درصد افزایش یافته است که سهم صادرات ایران از صادرات جهانی $6/5$ صدم درصد در سال 2000 به $12/5$ صدم درصد در سال 2006 ، بیش از دو برابر افزایش یافته است.

۱۴- با فرض ثابت بودن تقاضای جهانی و یا برابر بودن نوسانات آن در داخل و خارج منطقه و یکسان بودن دیگر شرایط، افزایش شدت تجارت در اثر افزایش تجارت درون منطقه ای و کاهش سهم منطقه در تجارت جهانی

منابع:

- ۱- صباغ کرمانی، مجید و میرعبدالله، حسینی، (۱۳۸۰)، ارزیابی صادرات محصولات کشاورزی ایران به شکل های منطقه ای و تعیین بازارهای هدف، پژوهش نامه بازرگانی، موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی، سال پنجم، شماره بیستم، پائیز ۱۳۸۰ صص ۹۵-۱۲۴.
- ۲- گمرک ج. ۱ ایران، سالنامه آمار بازرگانی خارجی ایران، سال های ۸۳-۱۳۷۹.
3. UNCTAD (2006), **Handbook of International Trade and Development Statistics**. <http://www.UNCTAD.Org>
4. CD/Rom, **World Development Indicators**, 2005.
5. <http://www.heritage.org/search>
6. IMF (International Monetary Fund) (2006). **Direction of Trade Statistics Quarterly**. IMF, Washington, DC MARCH 2003, (<http://www.ifm.org>)
7. <http://www.world Bank org/Data/Country Data/...PDF>
8. World Bank.(2005) **world Development Report 2004/2005**.
10. UNCTAD,(2005), **World Investment Report**, 2005.
11. UNDP, **HDR 2006**, Human Development Indicators, 2006.
12. World Bank, **World Development Indicators 2005**, CD-ROM
13. UN, **Yearbook of International Trade Statistics**
14. IMF, **International financial Statistics**
15. **World Trade Organization**
16. UN DESA **Population / Statistics Division**